

Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid

september 2018
www.woensdrecht.nl

2018 - 2022

Voorwoord

Beste lezer,

Het is nu de tijd om tot actie over te gaan in duurzaamheid. Gemeente Woensdrecht neemt ook hierin haar verantwoordelijkheid.

Met voorliggend uitvoeringsprogramma duurzaamheid is een vervolg gegeven aan de vastgestelde duurzaamheidsvisie. Deze visie met bijbehorende ambities in duurzaamheid is erg ambitieus. Een goed teken waarmee zowel het College van B&W als de gemeenteraad laat zien dat er nog flink wat terrein te winnen valt in het nastreven van een duurzaam Woensdrecht en hiermee ook concreet aan de slag gaat.

Nu is het moment waarop we iets kunnen én moeten doen. De werkelijke uitdaging ligt hier dan ook niet in de verandering van het klimaat maar in verandering van denken. Duurzaamheid omvat zo veel meer dan enkel aandacht voor het klimaat. Door nu vanuit de ambities met concrete acties aan de slag te gaan wordt het thema duurzaamheid tastbaar gemaakt en kunnen we deze doelen actief najagen.

Dat Woensdrecht een groene gemeente is en daarmee op het gebied van *'planet'* hoog scoort, betekent niet dat er achterovergeleund kan worden. Naast het versterken en vergroten van de karakteristieke natuurkenmerken wordt in dit uitvoeringsprogramma ingezet op:

- Energiebesparing
- Duurzaam bouwen
- Duurzame mobiliteit
- Duurzaam inkoop en aanbesteding
- Circulaire economie
- Klimaatadaptatie

Dit doen we als gemeente niet alleen, juist de energie die het oplevert wanneer er wordt samengewerkt met inwoners, bedrijven, organisaties en partners is een belangrijke succesfactor (en bovendien ook hernieuwbaar). Naast het mobiliseren

van denk- en daadkracht, stimuleren en faciliteren we waar mogelijk om actief bij te dragen aan duurzame ontwikkelingen die goed zijn voor mens en milieu.

Jeffrey van Agtmaal
Wethouder duurzaamheid

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5	5. Duurzame Mobiliteit	24
1.1 Aanleiding	6	5.1 Ambitie	25
1.2 Ambities vanuit de duurzaamheidsvisie	6	5.2 Doelstellingen	25
1.3 Aanpak	7	5.3 Acties	26
1.4 Leeswijzer	7	6. Kwaliteit van Leven	29
2. Circulaire Economie	8	6.1 Ambitie	29
2.1 Visie	9	6.2 Doelstellingen	29
2.2 Doelstellingen	9	6.3 Uitvoering	29
2.3 Acties	10	7. Cluster Aviolanda-Vliegbasis	30
3. Energie van de Brabantse Wal	13	7.1 Cluster Aviolanda-Vliegbasis	32
3.1 Visie	14	7.2 Actiepunten	33
3.2 Doelstellingen	14	8. Uitvoering	34
3.3 Acties	16	8.1 Werkwijze	35
4. Bloeiende Brabantse Wal	20	8.2 Financiën	35
4.1 Ambitie	21	8.3 Monitoring en evaluatie	35
4.2 Doelstellingen	21	8.4 Communicatie	35
4.3 Acties	22	Bronnen	36
		Begrippenlijst	38
		BIJLAGE I – Lijst Actiepunten Uitvoeringsprogramma	

Hoofdstuk 1 - Inleiding

1.1 Aanleiding

Met het aannemen van de 'Duurzaamheidsvisie 2017-2035', is door de gemeenteraad het startsein gegeven om het thema duurzaamheid in Woensdrecht in de schijnwerpers te zetten en er actief mee aan de slag te gaan. Hierin is, in samenwerking met betrokken inwoners, organisaties en belanghebbenden, de gemeenschappelijke visie op duurzaamheid omgezet en zijn er ambities op gemeentelijk niveau geformuleerd. Om de gemeente te kunnen verduurzamen, zijn hierin verschillende visies en doelstellingen omschreven binnen vijf centrale thema's:

- Circulaire economie
- Energie van de Brabantse wal
- Bloeiende Brabantse wal
- Kwaliteit van leven
- Duurzame mobiliteit

De gemeente geeft in dit programma aan hoe zij in de periode 2018-2022 uitvoering wil geven aan de gestelde ambities vanuit de duurzaamheidsvisie.

1.2 Ambities vanuit de duurzaamheidsvisie

De volgende duurzaamheidsprincipes vormen het kader waarbinnen de gemeente Woensdrecht haar beleid vorm geeft

VIER PRINCIPES BEPALEN SUCCES...

Duurzaamheidsprincipe 1

... niet meer en sneller stoffen uit de aarde in het milieu brengen dan de natuur kan verwerken.

Duurzaamheidsprincipe 2

... niet meer en sneller chemische stoffen in het milieu brengen dan de natuur kan verwerken.

Duurzaamheidsprincipe 3

... de natuur niet sneller afbreken dan de tijd die nodig is om te herstellen.

Duurzaamheidsprincipe 4

... geen dingen doen waardoor we mensen beperken in het vervullen van hun basisbehoeften.

Met deze principes als onderlegger zijn in de duurzaamheidsvisie de volgende visies geformuleerd:

- CIRCULAIRE ECONOMIE; In 2035 is het gebruik van materialen van de gemeente Woensdrecht 100% circulair. Dit betekent dat alle materialen die we inkopen en gebruiken afkomstig zijn van duurzame bronnen, eenvoudig hergebruikt kunnen worden en gezond zijn voor mens en natuur.
- DE ENERGIE VAN DE BRABANTSE WAL; In 2035 gebruiken we alleen nog energie uit hernieuwbare bronnen en zijn we onafhankelijk geworden van fossiele brandstoffen. Waar mogelijk wekken we onze energie lokaal op. Zo worden we onafhankelijk van invloeden van buitenaf en verlagen we de kosten van levensonderhoud van onze inwoners.

- DE BLOEIENDE BRABANTSE WAL; In 2035 hebben we onze regio ingericht met het oog op de integrale benadering van bebouwing, landgebruik en natuur binnen het totale landschap. We herstellen oorspronkelijke functies, koesteren de waarde van het landschap en zorgen bij elke vorm van landgebruik voor minimale belasting van mens en natuur.
- KWALITEIT VAN LEVEN; In 2035 ervaart iedere inwoner van Woensdrecht een hoge kwaliteit van leven. Dit betekent dat iedereen toegang heeft tot voorzieningen in basisbehoeften, de gezondheid van de mensen is gewaarborgd en mensen met een afstand tot de samenleving worden geholpen om aansluiting te vinden.
- DUURZAME MOBILITEIT; In 2035 hebben we alle voorzieningen die nodig zijn om duurzame mobiliteit mogelijk te maken. Dit betekent dat iedereen gebruik moet kunnen maken van duurzame vervoersmiddelen.

1.3 Aanpak

Werken aan een duurzaam Woensdrecht is meer dan energie opwekken via zonnepanelen of windmolens en afval scheiden. Het gaat ook over klimaatbestendigheid, duurzaam wonen en bouwen, samenwerking, mobiliteit, innovaties in het aanbestedingsbeleid, hergebruik, beheer en onderhoud van het groen, ruimte voor duurzame initiatieven en samenhang in beleid. Het uitvoeringsprogramma duurzaamheid is dan ook een verbindend programma wat betrekking heeft op verschillende beleidsterreinen. De overkoepelende thema's bevatten verschillende onderwerpen die niet altijd op zichzelf staan of sterk afgebakend zijn. Door samenhang en onderlinge verbanden is afstemming in te nemen maatregelen van groot belang. Duurzaamheid wordt daarom in de gemeentelijke organisatie vormgeven via gedeeld eigenaarschap. Alleen op deze manier wordt iedereen een stukje verantwoordelijkheid hierin meegegeven en kan het structureel in de organisatie ingebed worden.

De gemeente staat nog voor veel uitdagingen. Naast de huidige activiteiten, wordt via dit duurzaamheidsbeleid de vraag gesteld waar de aandacht de komende tijd naar uit moet en waar het in de toekomst nog op gericht moet worden. Duurzaamheid vraagt om een fundamenteel andere manier van denken en werken. Niet alleen, maar samen met inwoners, scholen, bedrijven en andere partners op lokaal, regionaal en nationaal niveau wordt de weg naar een duurzaam Woensdrecht verkend. Er is veel daadkracht en kennis buiten de gemeentelijke organisatie op het gebied van nieuwe ontwikkelingen en het toepassen van innovaties. Als gemeente wordt ernaar gestreefd hier actief op in te spelen, mee te denken en een verbindende, faciliterende rol hierin in te nemen.

In het waarmaken van de gestelde ambities wordt een stapsgewijze aanpak gehanteerd om zo een structurele verandering teweeg te kunnen brengen. Het gaat hier verder dan het organiseren van losse projecten, in deze transitie is ook een omschakeling in denken, durven en doen noodzakelijk. Naast concrete actiepunten, zullen er vanuit dit uitvoeringsprogramma ook acties voortkomen die niet direct merkbaar effect hebben. Het gaat dan om acties die voorwaarde scheppend zijn om toekomstige verbeteringen mogelijk te maken.

1.4 Leeswijzer

Dit uitvoeringsprogramma bestaat uit drie delen. De vijf thema's met bijbehorende visies zijn kort in het eerste deel toegelicht, het geeft aan waar we naartoe willen als gemeente. In deel twee wordt er per thema verder ingegaan op de vastgestelde visie en de doelstellingen die eruit voortvloeien. De thema's worden inhoudelijk verder uitgediept door te bekijken hoe momenteel in de uitwerking ervan de stand van zaken is, waar er nog ruimte is voor ontwikkeling en welke acties we de komende periode willen ondernemen. Het derde deel, het complete uitvoeringsprogramma 2018-2021, is opgenomen in de bijlage.

Hoofdstuk 2 - Circulaire Economie

2.1 Visie

Nu ook op regionaal en lokaal niveau voelbaar wordt dat grondstoffen schaarser worden, moeten stappen ondernomen worden in het verschuiven van de lineaire economie naar een circulaire economie. Hierbij ligt de focus op hergebruik van materialen en producten zodat ze langer meegaan, afvalstoffen worden niet langer als 'afval' gezien, maar als nieuwe grondstoffen. Vanuit de duurzaamheidsvisie 2017-2035 is er de ambitie om *in 2035 in gebruik van materialen van de gemeente Woensdrecht 100% circulair te zijn. Alle materialen die ingekocht en gebruikt worden zijn afkomstig van duurzame bronnen, eenvoudig her te gebruiken en gezond voor mens en natuur.* Een grote ambitie wat nog ver in de toekomst lijkt te liggen, maar waarin het tempo omhoog moet, wil het bereikt kunnen worden. De overstap naar een circulaire samenleving is ingrijpend en kost tijd omdat deze transitie een omschakeling van kennis, houding en denkwijze vergt. Het is een fundamentele andere manier van denken en van werken. Op het gebied van circulaire economie wordt de aanwezige kennis op dit vlak vergroot en gezocht naar de praktische invulling ervan.

2.2 Doelstellingen

Kennisontwikkeling: *De gemeente als geheel moet weten waar ze invloed op uit kan oefenen om onze economie en landbouw circulair te maken en ze weet welke alternatieven gebruikt kunnen worden. Onze kinderen hebben kennis van duurzaamheid en circulaire economie, door middel van onderwijs en educatie.*

Kinderen krijgen in samenwerking met [Saver](#) en [het Natuurpodium](#) educatie in duurzaamheid en circulaire economie door middel van projecten als 'Schoon Belonen' en de 'Grondstoffen bus'. Hierin staat het scheiden van afval en hergebruik van grondstoffen centraal. Door kennis en ervaring over de impact van menselijk handelen te delen, leert de toekomstige generatie het aangaan van deze uitdaging en de mogelijkheden om die impact te kunnen beïnvloeden.

Door gemeente dient zeker nog een tandje bijgezet te worden in het ontwikkelen van kennis over circulaire economie. Het verkennen van mogelijkheden hierin en onderzoeken hoe en waar er invloed op uitgeoefend kan worden in het circulair

maken van de economie, is specialistische kennis die nog niet in grote mate aanwezig is. Hier zal de komende periode meer aandacht naar uit moeten gaan.

Verankerings inkoop- en aanbestedingsbeleid: *De gemeente zelf heeft de keuze voor circulaire materialen en producten verankerd in het inkoop- en aanbestedingsbeleid. Uiteindelijk streven we ernaar producten niet meer aan te schaffen, maar te huren. Zo blijft de verantwoordelijkheid van de kwaliteit van het product bij de producent.*

In het Inkoop- en Aanbestedingsbeleid van de gemeente Woensdrecht wordt er per opdracht bij de product- en marktanalyse geïnventariseerd welke werken, leveringen of diensten op het gebied van duurzaamheid op de markt worden aangeboden. In de praktijk blijkt dit toch vaak moeilijk toe te passen, mede doordat er niets is vastgelegd hierin. Werken aan een circulaire economie vraagt dan ook om een andere aanpak. Beleidskaders dienen daarom verder ontwikkeld te worden zodat circulariteit geborgd wordt in het gemeentelijke gedachtegoed, zo ook in inkoop en aanbesteding. Bij de overweging in welke mate duurzaamheid hierin voorrang gegeven moet worden, zal de gemeente ook factoren als lokaal ondernemerschap en kostprijs in acht blijven nemen. Onderzocht wordt hoe hier een juiste balans in gevonden kan worden en waar grote slagen gemaakt kunnen worden om circulariteit in inkoop en aanbestedingen te kunnen integreren.

Bewustwording: *We werken samen met partners en bewoners bij het maken van circulaire en duurzame keuzes op gebied van: afval/grondstoffen, bouwen en producten en diensten die zij kopen en uiteindelijk huren.*

Om grondstoffen zo lang mogelijk in de kringloop te houden worden, in samenwerking met Saver, bewoners bewust gemaakt via campagnes als 'Van het één...komt het ander', 'Afval scheiden levert iedereen wat op' en 'Samen aan de bak'. Op deze manier neemt bewustwording in het belang van beter afval scheiden en circulaire economie toe door te wijzen op de hoeveelheden restafval, wat er van afval wordt gemaakt en hoe het weer 'nieuwe' grondstoffen oplevert. In de praktijk bevinden er zich in het afval nog veel grondstofstromen door elkaar. De aandacht zal daarom de komende tijd uitgaan naar communicatie omtrent betere scheiding en het beperken van restafval om de hoeveelheid restafval in 2020 omlaag te kunnen brengen naar 100 kilo per inwoner per jaar.

Ook andere manieren en mogelijkheden om bewoners te kunnen informeren en ondersteunen in het maken van duurzame, circulaire keuzes op het gebied van afval/grondstoffen en bouwen worden verkend. Er wordt gefaciliteerd in duurzame initiatieven en ideeën hierin. Een mooi voorbeeld hiervan is de tentoonstelling 'Doe meer met afval' gehouden in de bibliotheek te Hoogerheide waarin aandacht was voor het hergebruik van afval als grondstof in nieuwe objecten.

Nog een belangrijk aspect dat terugkomt in de ambitie in circulaire economie is het gebruiken van duurzame materialen die gezond zijn voor zowel mens als natuur. Dit komt terug in het landelijke doel om per 2024 asbestdaken te verbieden. Asbest werd jarenlang gebruikt in de bouw, omdat het sterk, slijtvast, isolerend, brandwerend en goedkoop materiaal is. Daken zijn kwetsbaar en raken verweerd door weer en wind. Er kunnen asbestvezels vrijkomen, waardoor zo een dak een gevaar vormt voor de leefomgeving. Door inademing van de losse asbestvezels komen deze kleine haakjes in de luchtwegen en longblaasjes vast te zitten en kunnen er allerlei ziekten ontstaan. Eigenaren van gebouwen met asbesthoudende dakbedekking moeten deze voor 2024 verwijderen om nieuwe asbestdakenslachtoffers te vermijden. Gemeente Woensdrecht brengt in lijn hiermee de asbestdaken in de gemeente in kaart en zet de komende tijd in op asbestsanering. Dit draagt bij aan de volksgezondheid en leefbaarheid van de inwoners van onze gemeente. Tevens biedt dit verdere kansen in duurzaamheid door **sanering** te combineren met bijvoorbeeld isolatie en/of zonnepanelen.

Samenwerking: We vinden het wiel niet opnieuw uit, maar halen en delen kennis met organisaties die voor dezelfde uitdagingen staan. Initiatieven vanuit bewoners, bedrijven en scholen worden omarmd en worden in de schijnwerpers gezet.

Door inwoners en bedrijven zijn vaak al meer dingen tot stand gebracht dan veelal bekend is. De gemeente wil graag bij deze initiatieven aansluiten en waar nodig en waar mogelijk versterken. Zicht op duurzame ideeën en initiatieven van bewoners is er via de dorpsplatforms en het burgerinitiatief. Deze worden omarmd en in de schijnwerpers gezet in diverse media, denk hierbij aan het Reparatie café in Ossendrecht en de Kringloopwinkel in Woensdrecht. Hierin wordt vooral een faciliterende rol ingenomen en bekeken op welke manieren ondersteuning geboden kan worden. Met initiatiefnemers wordt daarom gesproken om te

evalueren hoe in de realisatie de communicatie met de gemeente was en waar nog plaatsen zijn voor verbetering.

Op de weg naar een circulaire economie is samenwerking met het bedrijfsleven, scholen en kennisinstituten gewenst. De gemeente heeft vanuit haar rol een 'helicopterview' waardoor dit overzicht gebruikt kan worden om verschillende partijen bij elkaar te brengen. Dit kan een basis vormen voor een netwerk of kenniskring waar ook scholen, bewoners en andere organisaties hierbij aan zouden kunnen sluiten. Dit netwerk functioneert dan tweeledig, het informeert over circulaire economie en men kan elkaars kennis en successen hierin delen.

2.3 Acties

- **Educatieve projecten in circulariteit**
Onderwijs is een belangrijk element in het op gang zetten en versnellen van een veranderingsproces. Kinderen en jongeren komen na de schoolperiode terecht in een economie die op hoog tempo verandert. Middels verschillende educatieprojecten worden leerlingen van verschillende leeftijden geholpen zich bewust te worden van onze omgeving en het effect van ons gedrag hierop. Ze leren kritische vraagtekens te zetten bij de huidige lineaire manier van produceren en consumeren om zo goed uitgerust te zijn met mogelijkheden die weer het impact positief kunnen beïnvloeden.
- **Circulaire gemeentelijke organisatie**
Op en rond het gemeentehuis zijn er verschillende verduurzamingsmaatregelen te nemen om minder afval te produceren, meer te recyclen en in gebruik van materialen circulair te zijn. Dit draagt bij aan de ambitie van de gemeente. Bij de herinrichting van het gemeentekantoor wordt de voorbeeldfunctie en verantwoordelijkheid hierin niet vergeten door duurzame verbeterpunten te implementeren. Hierbij valt te denken aan het gebruik van circulaire & duurzame materialen en/of meubilair en het aanpassen van de huidige manier van afvalinzameling.

- **Reststromen in kaart brengen**
Vanuit verschillende bedrijvigheden in onder andere landbouw, landschapsbeheer en andere industrieën, ontstaan vele reststromen. In een circulaire economie worden reststromen weer verwerkt tot of in waardevolle 'nieuwe' producten. Een goede stap naar een gesloten kringloop is het in kaart brengen van aanwezige reststromen om zo vraag en aanbod aan elkaar te kunnen koppelen. Mogelijkheden hierin zullen verkend worden.
- **Duurzaam inkopen en aanbesteden**
Bij inkoop en aanbesteding is het niet enkel de prijs van producten, diensten en werken waarop gelet te worden. Een duurzame gemeente kijkt ook naar de impact ervan op het milieu, naar het totaalbedrag aan kosten voor het bezit van een product of het gebruik van een dienst en zoekt actief naar mogelijkheden om maatschappelijk verantwoord in te kopen en aan te besteden. Duurzaamheid wordt pas een structureel aandachtspunt tijdens elke inkoop en aanbesteding, wanneer hiervoor in de gemeentelijke processen juiste, concrete voorwaarden zijn geschapen. [PIANOo](#) (expertisecentrum aanbesteden) heeft een lijst met criteria opgesteld voor verschillende productgroepen. Samen met Inkoopbureau West-Brabant wordt aan de hand hiervan gekeken naar toepassing en uitbreiding van het duurzaam inkopen.
- **Kennisplatform in circulaire economie**
Met een kennisplatform rondom circulaire economie kunnen ideeën, initiatieven, kennis en projecten onderling worden gedeeld tussen bedrijven maar ook met scholen en bewoners. Verschillende partijen komen hier in contact met elkaar en wisselen elkaars successen en leerpunten uit om hierin al doende van elkaar te leren. Gezamenlijk kunnen er actiepunten en/of maatregelen worden geformuleerd waarin de gemeente weer op haar beurt in kan faciliteren.
- **Faciliteren creatieve denkers**
Zoals omschreven in de 'Toekomstvisie 2035' is de 'eigen kracht' van de gemeenschap een belangrijk uitgangspunt. De gemeente opent haar deuren voor duurzame initiatieven en samenwerkingen. Door hierin te

faciliteren ontstaan er dynamische ontwikkelingen, die tot succesvolle resultaten kunnen leiden. ('Toekomstvisie 2035', gemeente Woensdrecht, 2015).

- **Projecten in afvalscheiding**
Wanneer de verschillende afvalstromen op een juiste manier worden gescheiden en ingeleverd, kunnen deze stromen weer gebruikt worden als grondstof. Door het belang van juiste afvalscheiding onder de aandacht te brengen, wordt er in samenwerking met omliggende gemeenten en de afvalverwerker gewerkt aan de gezamenlijk ambitie om betere afvalscheiding en minder restafval te kunnen bereiken. Op deze manier hoeven er minder nieuwe grondstoffen te worden gewonnen en wordt het milieu niet onnodig belast.
- **Circulair bouwen**
Het tegengaan van klimaatverandering en de uitputting van grondstoffen zijn belangrijke opgaven voor de bouw. Wanneer nieuwe bouwplannen (hetzij woning- of utiliteitsbouw) door de gemeente worden ontwikkeld, is dit een uitgelezen kans om circulair bouwen en cradle to cradle te stimuleren. Door hier vanaf de ontwerpfase al rekening mee te houden kunnen er op basis van circulariteit afwegingen worden gemaakt in de manier waarop gebouwd gaat worden en kunnen materialen na gebruik worden hergebruikt als nieuwe grondstoffen. Zo kunnen bouwmaterialen een langere levensduur worden gegeven via bijvoorbeeld een 'materialenpaspoort' waarin de gebruikte materialen in het pand worden vastgelegd. Ook kan er tijdens de sloop zorgvuldig gescheiden worden voor opnieuw hergebruik in nieuwe gebouwen. Bouwafval kan bovendien gereduceerd worden door te kiezen voor demontabele bouw en het gebruik van robuuste materialen met een langere levenscyclus. Hoewel circulariteit een moeilijk begrip kan zijn, bestaan er methodieken die dit meetbaar kunnen maken. Deze methodieken zullen worden verkend en waar mogelijk toegepast.

- **Samenwerkingsverbanden**

De gemeente wil graag samenwerken met en gebruik maken van de kennis en ervaring op het gebied van circulaire economie van andere gemeenten en instellingen, zowel op lokaal als regionaal en nationaal niveau. Bestaande samenwerkingsverbanden worden geëvalueerd en, indien inhoudelijk zinvol, gecontinueerd en ondersteund.

- **MPG**

Een Milieuprestatie Gebouwen (MPG) berekening is vanaf 2013 verplicht bij het aanvragen van een omgevingsvergunning. De MPG geeft de duurzaamheid weer van alle toegepaste materialen in het gebouw door de milieubelasting ervan te berekenen. Omdat er voorheen geen duidelijke toetsingscriteria hierin is geweest, is het vaak door gemeenten niet als indieningsvereiste gesteld in de vergunningsprocedure. Nu er vanaf 1 januari 2018 een grenswaarde is ingevoerd van een maximale totale [schaduwprijs](#) van 1€/m² [BVO](#) kan de MPG wel getoetst en als indieningsvereiste meegenomen worden bij omgevingsvergunning aanvragen waardoor het indienen en controleren ervan wel zinvol wordt.

Hoofdstuk 3 - Energie van de Brabantse Wal

3.1 Visie

In het behalen van de [klimaatdoelen](#), met als uiteindelijk doel Nederland CO2 neutraal in 2050, is nog een lange weg te gaan. Gemeenten hebben dan ook een cruciale rol in de [energietransitie](#) die nodig is om steeds minder CO2 uit te stoten en duurzame energie op te wekken. Door hier nu al op een juiste manier op in te spelen kan het later alsnog moeten investeren in aanpassingen voorkomen worden. Woensdrecht wil *in 2035 alleen nog energie uit hernieuwbare bronnen en daarmee onafhankelijk zijn van beperkt beschikbare fossiele brandstoffen. Door energie waar mogelijk lokaal op te wekken, willen we onafhankelijk zijn van invloeden van buitenaf en worden de kosten van levensonderhoud voor de inwoners verlaagd.* Dit wil de gemeente bereiken door enerzijds energieverbruik terug te dringen en anderzijds energie duurzaam op te wekken. Om richting energieneutraliteit te gaan wordt dan ook de [Trias Energetica](#) als uitgangspunt gehanteerd:

Stap 1: Beperk de energievraag, bespaar energie

Stap 2: Gebruik energie uit hernieuwbare (duurzame) bronnen

Stap 3: Gebruik eindige (fossiele) energiebronnen efficiënt

3.2 Doelstellingen

Kennisontwikkeling: *We zijn op de hoogte van bewezen technieken en de technologische ontwikkelingen om duurzame energie op te wekken.*

De gemeente is momenteel niet goed genoeg op de hoogte van bewezen technieken en technologische ontwikkelingen in het opwekken van duurzame energie om hierin een specifieke aanpak/toepassing te kunnen bepalen. Op dit vlak wordt kennis vergroot om nu en in de toekomst op deze ontwikkelingen in te kunnen spelen. Een eerste stap hierin is de [Regionale Energiestrategie](#) waar West-Brabant een pilotregio in is. In deze strategie worden met betrekking tot de energieopgave waar gemeenten voor staan, kansen en knelpunten benoemd. Het potentieel voor het duurzaam opwekken van energie en energiebesparing wordt ook hierin meegenomen. Met verschillende partijen wordt bekeken hoe hierin van strategie naar uitvoering wordt gegaan en waar in

de regio energieprojecten opgezet kunnen worden. De Regionale Energiestrategie wordt ook gebruikt in het opstellen van een lokale [omgevingsvisie](#).

Bewustwording: *We helpen onze partners en bewoners bij het kiezen voor duurzame energie en promoten energiebesparing.*

In samenwerking met meerdere gemeenten, [Regio West Brabant](#), de lokale energie coöperaties en Green Home is er het [Regionaal Energieloket](#) opgezet waar inwoners van West-Brabant handvaten worden geboden in het besparen en duurzaam opwekken van energie. Naast lokale energieambassadeurs die een energiescan van de woning uitvoeren en energieadvies geven, kunnen bewoners er terecht voor duurzame maatregelen op maat middels een online huisscan en voor informatie over subsidies en financieringsmogelijkheden. Op deze manier worden bewoners ondersteund in het nemen van de juiste energiebesparende maatregelen voor hun woning.

In de praktijk is het soms nog wat zoeken voor bewoners om de juiste informatie te vinden. In huidige en nieuwe communicatiekanalen wordt bekeken hoe hierin de drempel verlaagd kan worden. Ook wordt verkend hoe het digitaal loket en energiebesparing meer onder de aandacht gebracht en toegankelijk gemaakt kan worden. Daarnaast is het zo dat vragen van particuliere woningeigenaren over aardgasvrije energievoorziening toeneemt. Om de energietransitie te versnellen is er enerzijds nodig dat bewoners meer informatie krijgen, gemotiveerd en ondersteund worden. Anderzijds is ook duidelijkheid nodig over zowel landelijke doelen als de vraag wanneer een wijk van het gas wordt afgesloten. Het energieloket zal hierin een zodanig een rol moeten vervullen dat het fungeert als vraagbaak voor bewoners maar ook stapsgewijs adviseert.

Wat energiebesparing bij bedrijven betreft, is het vanuit de [wet Milieubeheer](#) voor de zwaardere industrie verplicht om maatregelen te treffen wanneer de investeringen binnen vijf jaar terugverdiend worden. Bedrijven worden hierop gecontroleerd door de Omgevingsdienst West-Brabant ([OMWB](#)). Voor organisaties in het midden- en kleinbedrijf ([MKB](#)) segment is het (nog) niet verplicht om energiebesparende maatregelen te treffen. Veel organisaties richten zich dan ook op hun corebusiness en niet zo zeer op energiebesparende maatregelen.

Mogelijkheden in het stimuleren van bedrijven hierin moeten nog verkend worden.

Samenwerking: *We dragen bij aan de regionale energietransitie als één van de negentien gemeentes in West-Brabant. We werken samen met bedrijven, scholen en bewoners om de energietransitie te verwezenlijken.*

In het verwezenlijken van de energietransitie hebben gemeenten de regierol. Deze energietransitie is een onderdeel van een bredere maatschappelijke transitie waardoor het meegenomen dient te worden in omgevingsvisies, plannen en in samenhangende programma's om het te kunnen integreren met andere maatschappelijke opgaven. Zonder samenwerking kan de transitie niet waar gemaakt worden, er wordt naar manieren gezocht om ervoor te zorgen dat iedereen meedoet.

Daar de energietransitie grote gevolgen heeft voor de leefomgeving van mensen, is in dialoog gaan over de gevolgen en maatregelen met verschillende partijen zoals bewoners, netwerkbedrijven en woningcorporaties daarom van groot belang. Ook het creëren van ruimte hierin voor lokale inbreng, initiatieven en alternatieven is belangrijk. Wanneer er daarom betrokken en enthousiaste personen opstaan die graag willen samenwerken in het opzetten van projecten in het kader van duurzame energie en energietransitie, is het belangrijk deze betrokkenheid warm te houden en ook te benutten door als gemeente in deze projecten een stimulerende en faciliterende rol in te nemen.

Monitoring: *We maken de impact van het (energie)gebruik en de vermindering van uitstoot zichtbaar en sturen daarop in beleid en planvorming.*

De eerste stappen zijn gezet naar het overzichtelijk maken van het verbruik en de uitstoot van de gemeente (als bedrijf) door haar gegevens in te vullen in de [Milieubarometer](#). Gegevens zoals waterverbruik, energieverbruik en afvalstromen kunnen via dit instrument gemonitord worden zodat de gemeente weet waar er wat ingezet kan worden ter verduurzaming. Het ontbreekt de Milieubarometer echter aan een groot aantal gegevens. In het stimuleren van bewoners en bedrijven omtrent verduurzaming van woningen en gebouwen, mag de gemeente haar voorbeeldfunctie hierin niet vergeten. De verzameling van alle benodigde

gegevens zal wat tijd kosten, maar dit is een kleine moeite omdat het kan fungeren als nulmeting. Wanneer de impact van het gebruik en uitstoot zichtbaar wordt, kan hierop gestuurd worden in beleid.

Ontwikkeling: *De bebouwing in de gemeente Woensdrecht wordt [energie neutraal](#): onafhankelijk van uitputbare bronnen en wekt zelf de benodigde energie op.*

Nu vanuit het [Klimaatakkoord van Parijs](#) nieuwbouwwoningen geen aardgasaansluiting meer gaan krijgen en bestaande woningen steeds meer van het aardgas worden afgehaald, kan er op het gebied van energiebesparing zeker grote slagen gemaakt worden. De opgave voor verduurzaming van de gebouwde omgeving is enorm. In het regeerakkoord is vastgelegd dat er in 2021 ca 50.000 woningen nieuwbouwwoningen per jaar aardgasvrij worden opgeleverd en dat er 30.000-50.000 bestaande woningen per jaar aardgasvrij worden gemaakt (of in ieder geval aardgasvrij-ready). Om in 2050 [CO2-neutraal](#) te kunnen zijn, gaat het om 200.000 woningen/gebouwen per jaar die geïsoleerd moeten worden en moeten worden voorzien van duurzame warmte. Ook gemeente Woensdrecht heeft een regierol te nemen in de verduurzaming van haar bestaande woningvoorraad en het voorzien van de gebouwde omgeving van schone warmte & elektriciteit en zal zich hierop moeten voorbereiden door het opstellen van een transitieplan.

Bij het bouwen van een nieuwe woning moet het voldoen aan de energieprestatiecoëfficiënt (EPC) eis zoals vastgesteld in het [Bouwbesluit](#). Sinds 2005 is het dan ook verplicht een EPC berekening toe te voegen bij het indienen van de bouwaanvraag. Met de EPC kan berekend worden hoe energiezuinig het gebouw is. Hoe lager de EPC, hoe minder energie er nodig is om de woning te verwarmen, dus zuiniger het gebouw. De EPC eis is de afgelopen jaren meerdere keren aangescherpt en staat nu op een waarde van 0,4. Niet alleen het controleren van de berekening bij de aanvraag is van belang, maar ook controle tijdens en na de bouw. Dan moet namelijk blijken of alle voorzieningen zijn getroffen en het gebouw ook de daadwerkelijke energiezuinigheid behaalt. Wanneer dit niet het geval is, zal de gemeente erop toe zien dat maatregelen (alsnog) worden getroffen.

Vanaf 2020 zal de EPC voor nieuwbouw worden vervangen door de BENG-eisen. Alle nieuwbouw moet dan een Bijna Energie Neutraal Gebouw (BENG) zijn en voldoen aan eisen gebaseerd op:

- De maximale energiebehoefte (kWh/m²/jaar)
- Het maximale primair fossiel energiegebruik (kWh/m²/jaar)
- Het minimale aandeel hernieuwbare energie (%)

Er wordt naar gestreefd hier in te ontwikkelen plannen op vooruit te lopen. In nieuwbouwprojecten zet gemeente Woensdrecht daarom zoveel mogelijk duurzaam in. Zo is de ontwikkeling van een duurzame woonwijk, Noordrand in Ossendrecht, in volle gang. De woningen zullen gasloos zijn, [passief, nul op de meter](#) en er zal gebruik worden gemaakt van duurzame materialen. Bekeken wordt op welke manier de gemeente eisen kan stellen in het stimuleren van duurzaamheid in de gebouwen die er komen te staan.

Ook in de ontwikkeling en realisatie van een nieuwe school, het Integraal Kind Centrum (IKC) Woensdrecht, is duurzaamheid een belangrijk uitgangspunt. Dit project zal een pilot vormen zodat er ervaring kan worden opgedaan en kennis worden vergaard in het verduurzamen van (overheids-)gebouwen in Woensdrecht. De specifiek te treffen duurzame maatregelen voor dit schoolgebouw zullen door een werkgroep duurzaamheid worden benoemd. Op deze manier is er op basis van de gemeentelijke duurzaamheidsambities oog voor het realiseren van een zo gezond, comfortabel en energiezuinig mogelijke school binnen het beschikbare budget.

Door verduurzaming van de openbare verlichting in de hele gemeente wordt een bijdrage geleverd aan het landelijk energieakkoord. Ook door het plaatsen van 'slimme verlichting' langs verschillende fietspaden, die alleen aan gaat wanneer er gebruik wordt gemaakt van het fietspad, wordt er gelet op energiezuinigheid en het zo min mogelijk belasten van flora en fauna.

Op het gemeentekantoor en in de gemeentelijke gebouwen is er oog voor duurzaamheid door het plaatsen van ledverlichting in combinatie met bewegingscensoren, led armaturen met dimbare schakelingen, PV-panelen voor stroomopwekking en goede isolatie. Waar mogelijk wordt er in combinatie met jaarlijkse uitvoeringsprogramma's en onderhoud gekeken naar uit te voeren duurzame maatregelen.

3.3 Acties

- **Milieubarometer**
Gemeente Woensdrecht gebruikt de Milieubarometer als instrument voor het monitoren van het verbruik en de uitstoot van haar gemeentelijke gebouwen zodat hierop gestuurd kan worden. De milieuprestatie en [CO₂ footprint](#) wordt in kaart gebracht waardoor zichtbaar wordt waar de prioriteiten liggen voor het boeken van milieuwinst. Door de Milieubarometer ook bij bedrijven aan te bieden, biedt de gemeente ondersteuning in het nemen van duurzame maatregelen om te besparen op energie(kosten) en het verminderen van milieubelasting.
- **Duurzaamheid in gemeentelijke gebouwen**
Vanaf 2023 is er vanuit het [Energieakkoord](#) de verplichting om in gemeentelijke kantoren op zijn minst energielabel C te hebben. De gemeente beschikt over energielabel A, dit volstaat dus ten opzichte van deze verplichting. Het neemt echter niet weg dat er op het gebied van energie achterovergeleund kan worden. De gemeente vervult ook hierin een voorbeeldfunctie en zal daarom ook in het beheer van haar eigen gebouwen en in het realiseren van nieuwe gebouwen, duurzame maatregelen blijven treffen. Hierin wordt hetzelfde ambitieniveau aangehouden zoals die voor de andere partijen geldt. Met het streven naar een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050, is het goed hier alvast op voor te bereiden.
- **Convenant Duurzaam bouwen**
Op de weg naar energieneutrale bebouwing is al een eerste stap gezet door in 2014 het [Convenant Duurzaam Bouwen West-Brabant](#) te ondertekenen. Het convenant richt zich onder andere op het gebruik van [GPR](#) methodiek als toetsingsinstrument voor het meetbaar maken van duurzaam bouwen en het stellen van 10% scherpere eisen dan die in het Bouwbesluit. Ondanks het convenant is GPR Gebouw als berekeningsmethode niet actief aangeboden. Bezien wordt in hoeverre dit nog relevant is en welke andere methoden er zijn om duurzaamheid te kunnen toetsen en stimuleren.

- **Doorontwikkeling bestaande en nieuwe instrumenten**
In het stimuleren van duurzaam bouwen en het verkrijgen van een hogere kwaliteit van de gebouwde wordt verkend:
 - De mate waarin en hoe aangesloten kan worden op de BENG-eisen
 - Hoe vanuit vergunningverlening duurzaamheid gestimuleerd kan worden
 - Mogelijkheden voor het vaststellen van minimale duurzaamheidseisen voor te bouwen woningen bij bijvoorbeeld kaveluitgifte
 - Mogelijkheden in het lager maken van legeskosten naarmate er duurzamer gebouwd wordt
- **Opzetten leningsfonds voor investeringen in energiebesparing**
Het stimuleren van bewoners in het nemen van duurzame maatregelen is een terugkerende rol voor de gemeente. Net zoals via startersleningen het voor jongeren tot 35 jaar makkelijker wordt gemaakt om een eerste huis te kunnen kopen, kunnen via een gemeentelijke regeling particuliere woningeigenaren extra worden gestimuleerd om te investeren in energiebesparende maatregelen. Zo is een duurzaamheidslening een mogelijk instrument waarbij tegen een gunstige rente door verschillende doelgroepen een lening kan worden afgesloten voor energiebesparende maatregelen zoals bijvoorbeeld zonnepanelen, het aanleggen van een groene dak of dakisolatie.
- **Aanbieden energiescans**
Energiescans aan huis worden kosteloos uitgevoerd door energieambassadeurs vanuit de lokale energie coöperaties om bewoners, zowel huurders als woningeigenaren, te voorzien van een energieadvies. Dit om energiebesparing te stimuleren en bewoners te ondersteunen in de keuze van te nemen duurzame maatregelen. Daarnaast faciliteert de gemeente in de communicatie ervan en blijft actief zoeken naar manieren om het onder de aandacht te brengen van haar bewoners.
- **Het Regionaal Energieloket**
Het Regionaal Energieloket is een unieke samenwerking tussen gemeenten, lokale organisaties en het bedrijfsleven om te ondersteunen

en te stimuleren in het verduurzamen van de woning. Op dit digitaal loket kunnen bewoners terecht voor informatie over energiebesparende maatregelen, zoals isolatie, HR++ glas, zonnepanelen, zonneboilers en warmtepompen. Naast informatie over subsidies en financieringsmogelijkheden, worden via het invullen van een online huisscan de beste energiebesparende maatregelen specifiek voor de woning zichtbaar en kan er een afspraak worden gemaakt voor advies van een energieambassadeur aan huis.

Naast het faciliteren van deze mogelijkheden zal de gemeente samen met betrokken partijen onderzoeken hoe in deze voorzieningen een koppeling gemaakt kan worden naar de lokale, gebiedsspecifieke kenmerken van gemeente Woensdrecht. Denk hierbij bijvoorbeeld aan woningen die zich bevinden in grondwaterbeschermingsgebieden waardoor de toepassing van (bodem)warmtepompen niet gerealiseerd kan worden. Wanneer bewoners daarom advies in de mogelijke te nemen duurzame maatregelen krijgen, dient dit zodanig te zijn dat men hier ook daadwerkelijk iets aan heeft en ermee aan de slag kan. De gemeente zoekt hierin naar mogelijkheden om te voorkomen dat het toepassen van duurzame maatregelen wordt belemmerd.

- **Lokaliseren kartrekkers**
Wanneer de gemeente benaderd wordt met of op de hoogte wordt gesteld van duurzame initiatieven en ideeën, faciliteert de gemeente waar mogelijk hierin en pakt dit ook op. Uitgangspunt hierin is het verbinden van creatieve denkers en belanghebbenden onderling voor een duurzaam Woensdrecht.
- **Duurzaamheid bij partners**
In hoeverre partners, zoals de woning coöperatie en scholen, bezig zijn met duurzame energie en het promoten van energiebesparing, wordt in kaart gebracht. De gemeente verbindt en ondersteunt waar mogelijk haar partners hierin.

- **Gasloos bouwen - Wet VET**
De wettelijke verplichting om nieuwbouwwoningen aan te sluiten op het gasnet zoals is opgenomen in de [Gaswet](#), is gewijzigd. Vanaf 1 juli 2018 is de Wet VET (voortgang energie transitie) van kracht. In het terugdringen van de CO2 uitstoot en de afhankelijkheid van aardgas, is besloten dat nieuwe gebouwen geen aardgasaansluiting meer mogen hebben. Door deze wijziging ontstaat de mogelijkheid om gebieden aan te wijzen waar geen nieuwe aansluitingen meer komen wanneer er zich een warmtenet, of een andere voor de warmtevoorziening toereikende energie-infrastructuur, bevindt of gaat bevinden. In het bereiken van een duurzaam woningbezit zal gemeente Woensdrecht dan ook gasloos bouwen in haar plannen als beleidsuitgangspunt aanhouden door nieuwbouw standaard niet meer op aardgas aan te sluiten.
- **Kennisontwikkeling gemeentelijke organisatie**
Regio West-Brabant bekijkt vanuit het energievraagstuk waar de mogelijkheden zitten om duurzame energie op te wekken. De gemeente maakt gebruik van deze kennis en gaat op zoek naar meer expertise op dit gebied om ambities hierin te kunnen bereiken.
- **Klimaatmonitor**
Jaarlijks worden er in de [Klimaatmonitor](#) gegevens met betrekking tot zonnepanelen en zonnestroom per gemeente, provincie en regio gepubliceerd. Door nieuwe regelgeving omtrent privacy worden de gegevens van netbeheerders niet meer ontvangen. Om toch de zonnestroom en ook de totale hoeveelheid hernieuwbare energie en elektriciteit in kaart te kunnen brengen, draagt gemeente Woensdrecht samen met andere gemeenten en provincies bij aan het ontwikkelen van een systematiek hierin. Verschillende statistieken omtrent energie waaronder energiegebruik, hernieuwbare energie & warmte, energiebesparing en CO2 uitstoot, worden per sector en naar vorm zichtbaar gemaakt in de Klimaatmonitor.
- **Integrale gebiedsvisie zonne-energie in buitengebied**
Gemeente Woensdrecht wil bewust omgaan met kansen op het gebied van zonne-energie. Vanuit de provincie wordt gevraagd de afweging waar

dit wel of niet toe te staan in het buitengebied, inzichtelijk te maken in een uitgewerkte ruimtelijke visie. Op basis van deze integrale gebiedsvisie kunnen dan, rekening houdend met goede situering en inpassing in het landschap, ruimtelijke kaders en mogelijkheden voor zonneweides in het buitengebied worden opgesteld om toekomstige besluitvorming hierin te vergemakkelijken. Bekeken wordt of in deze integrale gebiedsvisie aan windenergie ook een plaats kan worden gegeven op basis van de aspecten hieromtrent genoemd in het bestemmingsplan.

- **Tiny Houses in Woensdrecht**
[Tiny houses](#) bieden een mooie gelegenheid om op een duurzame en zelfvoorzienende manier bewuster te wonen. In de woningbouwplanning van 2018 heeft de gemeente plannen (onder het kopje ontwikkelingen < 10 jaar) voor Tiny Houses in Huijbergen opgenomen. Hoe groot de behoefte is aan Tiny Houses in gemeente Woensdrecht en wat voor effect dit zou hebben op de lange termijn voor de volkshuisvesting wordt onderzocht.
- **Dag van duurzaamheid**
Jaarlijks wordt op de dag van duurzaamheid op 10 oktober stilgestaan bij het thema duurzaamheid, de vele goede duurzame initiatieven die er zijn en worden er door heel het land activiteiten georganiseerd om zoveel mogelijk aan te haken op deze duurzaamheidsbeweging. Dit moment biedt een uitstekende gelegenheid om ook op lokaal niveau bedrijven en bewoners die zich in duurzame zin onderscheiden en concreet aan de slag gaan met duurzaamheid in het zonnetje te zetten. Daarnaast is het organiseren van een duurzaamheidsmarkt rond deze periode een belangrijk instrument in het bieden van inspiratie, kennis en hulpmiddelen om zelf aan de slag te gaan met duurzaamheid.
- **Plan van aanpak transitievisie**
Vanuit de huidige voorstellen van het Klimaatakkoord zullen gemeenten in het kader van de energietransitie uiterlijk in 2021 een transitievisie moeten op stellen. In deze transitievisie zal er door de gemeente het tijdspad vastgesteld moeten worden waarin wijken worden verduurzaamd. Door middel van een warmteplan/plan van aanpak zal

duidelijk moeten worden welke wijk wanneer van het aardgas afgaat en wat hiervoor in de plaats de bron van verwarming wordt. Hierin moet 10 jaar voordat de wijk wordt afgekoppeld het alternatief al bekend zijn. In samenspraak met (o.a.) de woningeigenaren zal er dan uiteindelijk een gemeenteraadsbesluit worden genomen over de precieze toekomstige energievoorziening.

Hoofdstuk 4 - De bloeiende Brabantse Wal

4.1 Ambitie

Als de groene gemeente op de Brabantse Wal heeft Woensdrecht haar landschap en natuur hoog in het vaandel staan. Het zijn van een groene gemeente betekent echter niet dat er achterovergeleund kan worden. Dit unieke landschap wordt niet als vanzelfsprekend beschouwd en dient voortdurend bewaakt, versterkt en vergroot te worden zodat het gebied volledig tot haar recht komt. *De ambitie is in 2035 onze regio te hebben ingericht met het oog op de integrale benadering van bebouwing, landgebruik en natuur binnen het totale landschap. We herstellen oorspronkelijke functies, koesteren de waarde van het landschap en zorgen bij elke vorm van landgebruik voor minimale belasting van mens en natuur.* In het versterken van het landschap zijn duurzame natuurontwikkeling en vergroting van de biodiversiteit belangrijke pijlers. In het duurzaamheidsbeleid zal dan ook vooral de nadruk liggen op klimaatverandering en de rol die biodiversiteit en natuur daarin spelen. Het zal hierin in overeenstemming zijn met uitgangspunten in andere beleidsstukken die raakvlak hebben met dit thema, zoals gebiedsontwikkeling, groen en water.

4.2 Doelstellingen

Gebiedsontwikkeling: *Als gemeente ontwikkelen we een gebied als geheel vanuit een systeemperspectief en laten alle visies daaraan bijdragen.*

De samenhang van groene structuren met ecologische, cultuurhistorische en recreatieve structuren is in Woensdrecht erg sterk. Het gezamenlijk functioneren van deze verschillende elementen wordt nagestreefd.

In samenwerking met verschillende partijen is er het doel de Brabantse Wal mooier, herkenbaarder en toegankelijker te maken. Hieruit vloeien allerlei deelprojecten die een bijdrage leveren aan het thema in de duurzaamheidsvisie om als gemeente meer nadruk te leggen op klimaatverandering en de rol van biodiversiteit en natuur hierin.

Door in gebiedsontwikkeling duurzaam te werk te gaan, wordt er gebouwd aan de toekomstbestendigheid van het gebied en waarde gehecht aan de belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde hierin. Vanuit verschillende

thema's zijn de afgelopen jaren al flink wat stappen gezet waarbij Woensdrecht een integrale benadering hanteerde. Met het opstellen van een [omgevingsvisie](#) zal er meer ingezet worden op onderlinge afstemming van ruimtelijke ordening, milieu en natuur. Hierin zal gebiedsmanagement, duurzame energiebronnen, welzijn & welvaart, ruimtelijke ontwikkeling en de lokale identiteit en kwaliteit van een gebied in acht worden genomen.

Natuurontwikkeling: *Waar we kunnen geven we natuur de vrije ruimte boven verharding en herstellen de veerkracht van het gebied. Daarmee vergroten we de biodiversiteit in de gemeente.*

In het streven naar een duurzame inrichting van de gemeente, is het uitgangspunt het versterken van de groenstructuur en het vergroten van de biodiversiteit. Het doel hierin is het zo sterk mogelijk maken van het biologisch systeem, zodat het kan inspelen op veranderende omstandigheden. Hierbij valt te denken aan ecologische onkruidbestrijding en bij-vriendelijk beheer zodat het leefgebied van biodiversiteit zich ontwikkelt.

Educatie: *We gebruiken de omgeving om onze bewoners van alle leeftijden bewust te maken van de waarde van hun omgeving en hen kennis te geven van duurzaamheid en klimaatverandering.*

In projecten tot het verduurzamen van de schoolomgeving wordt kinderen kennis en waardering van de natuur bijgebracht door bijvoorbeeld het aanleggen van moestuintjes. De [streekorganisatie de Brabantse Wal](#) organiseert en realiseert communicatie en promotie van de Brabantse Wal terwijl bij het Natuurpodium Lievensberg kennis over duurzaamheid en natuur door beleving wordt gepromoot onder bezoekers, scholen en bedrijven. Via diverse educatieve activiteiten zoals exposities, workshops, lessen in de buitenlucht en gastsprekers op scholen, wordt kennis verspreid en maatschappelijk bewustzijn in de waarde van onze omgeving vergroot.

Samenwerking: Vanaf het begin wordt er in projecten met belanghebbenden samengewerkt. Dit komt de totale beeld- en functiekwaliteit van het gebied ten goede.

Samenwerkingsverbanden zijn onontbeerlijk om op een duurzame manier gebruik te kunnen maken van een gebied. Wanneer verschillende partijen met elk een eigen belang in een bepaald gebied iets tot stand willen brengen, kan via samenwerking het aanwezige natuurlijk kapitaal duurzamer worden benut. Door verschillende disciplines op een optimale manier samen te brengen en duurzaam te verbinden, wordt er slimmer omgegaan met steeds schaarser wordende ruimte en het aanwezige natuurlijk kapitaal. Op deze manier wordt de natuur niet onnodig belast.

Klimaatbestendig: We zorgen ervoor dat door de ontwikkeling van meer groen, meer [waterbergend vermogen](#) en meer biodiversiteit in binnen- en buitengebied, we bestand zijn tegen meer extremere weersomstandigheden in de toekomst.

Op de weg naar een duurzame maar ook klimaatbestendige gemeente wordt in Woensdrecht waar mogelijk verharding zodanig uitgevoerd dat deze waterdoorlatend is. Op deze manier is er met het oog op door klimaatverandering veroorzaakte extremere weersomstandigheden aandacht voor het watersysteem. Dit wordt niet nadelig beïnvloed doordat bij regenval het water door de grond zakt en niet meer in het riool terecht komt.

Beheer van water wordt verder verduurzaamd door niet alleen bij extreme regenval maar ook bij droogte hiermee efficiënt om te gaan. Zo wordt er bij verschillende projecten de afvoer van het regenwater dat in het gebied valt afgekoppeld van het bestaande rioleringsstelsel. Dit om het bijvoorbeeld in te kunnen zetten voor omliggend natuur. Op deze manier wordt de kans op wateroverlast verkleind en wordt verdroging van hoger liggende zandgronden tegengegaan.

Naast meer waterbergend vermogen is Woensdrecht door ontwikkeling van meer groen en meer biodiversiteit in binnen- en buitengebied klimaatbestendig.

Communiceren: We zorgen ervoor dat we ons kunnen aanpassen aan een veranderend klimaat. De inwoners zijn (en onze jeugd is) hiermee bekend en zijn op de hoogte van de maatregelen die zij kunnen treffen.

De gemeente heeft de verantwoordelijkheid om specifieke taken op te nemen in de strijd tegen extreme veranderingen in klimaat. Maar ook inwoners zullen hierin een steentje moeten bijdragen. Het creëren van bewustzijn in de verantwoordelijkheid die ieder heeft, is belangrijk om activiteiten voor [klimaatadaptatie](#) van de grond te kunnen krijgen. (Mees, H. Stad nog niet klaar voor klimaatextremen, n.d)

4.3 Acties

- **Groenonderhoud richt zich op ontwikkeling van biodiversiteit**
Om de aanwezige natuurwaarden te kunnen blijven behouden en versterken, is het ondersteunen van de ontwikkeling van de flora en fauna een belangrijke pijler. Doordat in het beheer van het groen een net en strak gesnoeid verschijningsbeeld het niet wint van het geven van vrije ruimte aan de natuur, ligt de focus meer op het behoud van soorten zodat het de kans krijgt zich op een gezonde manier te kunnen ontwikkelen. In onkruidbestrijding komt duurzaamheid terug door in plaats van chemische bestrijdingsmiddelen het onkruid op een mechanische manier te verwijderen. In het groenbeheer verankert gemeente Woensdrecht duurzaamheid door steeds alert te blijven op manieren om de waarde van de natuur te laten toenemen. Hierbij valt te denken aan de frequentie en manier van maaien alsook de nuttige toepassingen van snoei en maaiafval.
- **Stresstest klimaatbestendigheid**
Nu de gevolgen van klimaatverandering steeds zichtbaarder worden en sneller toenemen dan gedacht, willen we inzicht verkrijgen in welke mate gemeente Woensdrecht ertegen bestand is en op welke aspecten er aanpassingen nodig zijn. Om te bouwen aan een klimaatbestendig Woensdrecht, worden aan de hand van een [stresstest](#) de gevolgen van wateroverlast alsook de gevolgen van droogte en hitte in kaart gebracht. Deze stresstest wordt uitgevoerd en aan de hand van de uitkomst

worden benodigde verbeteringen verkend om zo goed mogelijk hierop voorbereid te zijn. De gemeente verkent ook manieren waarop inwoners, bedrijven, scholen en organisaties zich betrokken kunnen voelen bij een klimaatbestendig Woensdrecht. Wanneer er bepaald wordt waar en hoe er gebouwd gaat worden, is het klimaatbestendig maken van bebouwing en infrastructuur tevens een belangrijk punt van aandacht.

- **Tijdelijk anders bestemmen**

Braakliggende terreinen of tijdelijk beschikbare grond kan benut worden om natuur de kans te bieden zich te ontwikkelen. Ook wanneer de grond na een jaar ontwikkeld wordt, kunnen er met tijdelijke bestemmingen kansen voor natuur en biodiversiteit worden benut. Daarnaast ontstaan er ook voor inwoners mogelijkheden om dit grond te gebruiken voor bijvoorbeeld moes-, kruiden- of bloementuintjes en exposities.

- **Duurzame schoolomgeving**

Door verschillende oorzaken komen kinderen steeds minder in contact met de natuur. In het bijbrengen van kennis en waardering bij kinderen en het opdoen van 'natuurervaring', spelen scholen een grote rol. Zo kan de schoolomgeving/ het schoolplein op een avontuurlijke manier met groen en water worden ingericht zodat ze spelenderwijs kunnen ontdekken hoe de natuur in elkaar zit.

Ook bij de aanleg van verharding en het afvoeren van hemelwater kunnen duurzame maatregelen worden getroffen. De gemeente stimuleert scholen hierin en ook bij de ontwikkeling van nieuwe scholen zijn dit aspecten waarbij in het ontwerp rekening mee gehouden zal worden.

- **Waterbeheer wordt op de omgeving afgestemd**

Het zorgen voor een juiste inzameling en verwerking van [hemelwater](#) is een wettelijke plicht van de gemeente. In het beheer van water wordt met betrekking tot hemelwater de volgorde vasthouden, bergen en afvoeren gehanteerd. Hierbij heeft minimaal gebruik van

verhardingsmaterialen de voorkeur zodat het water gemakkelijk in de grond [infiltrereert](#) in plaats van afvoer via het riool. Zo wordt hemelwater 'afgekoppeld' en het riool niet onnodig belast. Door water op een juiste manier te sturen, vast te houden en te bergen en hierbij in de inrichting van de openbare ruimte rekening mee te houden, kan wateroverlast worden voorkomen.

- **Platform voor groene initiatieven en Inwonersparticipatie**

Gemeente Woensdrecht wil een platform zijn voor groene initiatieven. Door waar mogelijk samen te werken met initiatiefnemers en partners, versterken we elkaar en maken we projecten mogelijk die de biodiversiteit vergroten en het landschap versterken. Daarnaast kunnen groene Initiatieven uit de buurt vaak meer maatschappelijke waarde creëren dan dat de gemeente soms zelf voor elkaar krijgt. Voor zulke initiatieven staat de gemeente open en wil graag ruimte bieden en meedenken zodat iedereen een steentje kan bijdragen aan projecten in biodiversiteit, ecologie en klimaatbestendigheid.

- **Operatie Steenbreek**

Groene tuinen spelen een belangrijke rol in het integreren van waterberging, maar ook in de bescherming en vergroting van de biodiversiteit. Particuliere tuinen bevatten echter steeds meer steen en steeds minder groen. De gemeente heeft niets te zeggen over de manier waarop bewoners hun tuin inrichten. Om tuinen toch te kunnen 'vergroenen' en 'verstening' tegen te gaan, moet er daarom een beroep worden gedaan op de verantwoordelijkheid van tuineigenaren zelf. Door als gemeente deel te nemen aan de actie 'Operatie Steenbreek', wordt op verschillende manieren kennis en informatie over het belang van groene tuinen toegankelijk gemaakt en onder de aandacht gebracht.

Hoofdstuk 5 - Duurzame mobiliteit

5.1 Ambitie

Het aandeel van verkeer in de totale CO₂ uitstoot is gemiddeld 20% (CBS), maar omdat in landelijke gemeenten vaak verplaatsingen langer en er minder vervoersalternatieven beschikbaar zijn, is hier het aandeel van mobiliteit in de uitstoot ongeveer 37% (Klimaatmonitor). Naast de verantwoordelijkheden die het tekenen van het Klimaatakkoord met zich meebrengt, neemt het gevoel van dringendheid toe en spelen we in op de vastgestelde doelen door *in 2035 alle voorzieningen te hebben die nodig zijn om duurzame mobiliteit mogelijk te maken. Dit betekent dat iedereen gebruik moet kunnen maken van duurzame vervoersmiddelen.* Door een combinatie van regulerende, stimulerende en faciliterende instrumenten wil de gemeente de milieu impact van mobiliteit beïnvloeden. Kaders met betrekking tot CO₂-reductie en mobiliteit zoals die zijn vernoemd in de [Energieagenda](#), [het SER-Energieakkoord](#) en in Europees beleid vormen de basis van de geformuleerde doelstellingen in zowel het Gemeentelijk Verkeer & Vervoer Plan 2016-2020, het Fiets- en Wielplan Woensdrecht 2017-2020 als dit uitvoeringsprogramma duurzaamheid. De '3 V's van de [Trias Mobilica](#) vormen een onderlegger van de lokale aanpak in duurzame mobiliteit in gemeente Woensdrecht (niet noodzakelijk in weergegeven volgorde).

- **Verminderen**
Verminderen van de mobiliteit kan door aanpassingen in de ruimtelijke ordening, maar ook door het stimuleren van bijvoorbeeld het nieuwe werken en slimme logistiek.
- **Veranderen**
Mobiliteit is niet altijd te voorkomen, maar de transportmodus kan vaak wel worden veranderd. Dit kan door het gebruik van openbaar vervoer, fietsen of deelauto's te stimuleren.
- **Verduurzamen**
Mobiliteit kan verduurzaamd worden door bijvoorbeeld andere voertuigen te gebruiken. Het stimuleren van duurzaam inkopen van mobiliteit (zuiniger voertuigen, voertuigen op andere brandstoffen), het organiseren van aanschafsubsidies of het gebruik stimuleren van beschikbare landelijke en provinciale subsidieregelingen.

(Ministerie van Infrastructuur en Milieu, n.d.)

5.2 Doelstellingen

Stimulering: *We streven ernaar om op diverse manieren duurzaam autogebruik te faciliteren. We zullen het gebruik van de elektrische auto faciliteren. Ook faciliteren en stimuleren we fietsgebruik in woon-werk en woon-school verkeer.*

Mobiliteit kan niet altijd voorkomen worden, maar de manier waarop kan vaak wel worden veranderd. Dit maakt ook onderdeel uit van de Trias Mobilica. Fietsgebruik is een grote pijler in een duurzaam en leefbaar Woensdrecht. Het aantrekkelijker maken en stimuleren van fietsgebruik draagt bij aan een vermindering van het autogebruik. Als fiets- en wielergemeente stimuleert gemeente Woensdrecht dit op verschillende manieren. Zo zijn er al op verschillende locaties groene fiets oplaadpunten en realiseert de gemeente Kiss & Bike zones bij scholen. Woon-werk en woon-school verkeer op de fiets wordt in samenwerking met de provincie gestimuleerd via communicatie- en promotiecampagnes. Vanuit het Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan (GVVP) is er de doelstelling geformuleerd om fietspaden te verbeteren en onderhouden ten behoeve van het veilig en aantrekkelijk maken van fietsgebruik. In het faciliteren van duurzaam autogebruik, worden er in de kernen van de gemeente publieke oplaadpunten gerealiseerd.

Kennisontwikkeling: *We weten op welke manier we het gebruik van de elektrische auto kunnen faciliteren. We zijn bekend met de geschikte locaties voor publieke oplaadpunten per kern.*

Soms beschikken elektrische auto rijders over een eigen parkeerruimte of oprit waar privé een oplaadpunt is gerealiseerd. Wanneer niet op eigen terrein geparkeerd en opgeladen kan worden, is men aangewezen op laadpunten in de openbare ruimte. Als beheerder en eigenaar van de openbare ruimte faciliteert de gemeente een goede oplaadinfrastructuur voor elektrische voertuigen waarbij een goede spreiding van laadpunten in de gemeente uitgangspunt is. Samen met de Provincie Noord-Brabant is een concessieovereenkomst aangegaan met een bedrijf voor het verlenen van openbare laaddiensten voor elektrisch autovervoer. Door bij (ook nog te ontwikkelen) druk bezochte locaties laadpalen te plaatsen, wordt elektrisch rijden niet alleen voor inwoners en bedrijven, maar ook voor

bezoeker toegankelijk gemaakt. Het gebruik van de publieke oplaadpunten wordt gemonitord zodat de gemeente weet op welke manier het gebruik van de elektrische auto verder kan worden gestimuleerd.

Anticiperen; We hanteren bij reconstructies van verkeersvoorzieningen en nieuwe ontwikkelingen de meest recente versie van het ASVV en haar natuurbeschermings-, duurzaamheids- en energiereductiemaatregelen. Ook in het buitengebied wordt zo veel mogelijk rekening gehouden met natuur, energiereductie en de duurzaamheidsvisie van de gemeente.

Het ASVV is een uitgave van het CROW (het nationale kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte) waarin kennis en aanbevelingen in wegontwerp zijn gebundeld. Om de ambities in duurzame mobiliteit te bereiken wil de gemeente vooruit lopen en situaties en verhoudingen herkennen. Daarom wordt bij reconstructies van verkeersvoorzieningen en nieuwe ontwikkelingen het ASVV en haar natuurbeschermings-, duurzaamheids- en energiereductiemaatregelen gehanteerd. In de wegenstructuur wordt er bij de uitwerking en uitvoering gekeken of aanpassingen nodig zijn om de verdeling van het verkeer in goede banen te leiden.

5.3 Acties

- **Interne brainstormsessie**
Met experts en coördinatoren vanuit de verschillende beleidsterreinen zoals Ruimtelijke Ontwikkeling, Mobiliteit en Verkeer en Duurzaamheid wordt gezamenlijk besproken welke maatregelen de gemeente wil en kan nemen om vastgestelde doelen op het gebied van duurzame mobiliteit te kunnen bereiken. Samen wordt verkend wat andere partijen hierin kunnen doen/betekenen en hoe de gemeente daar invloed op kan uitoefenen.
- **Alternatieven voor autogebruik**
Via het gemeentelijk beleid kan er invloed uitgeoefend worden op de hoeveelheid mobiliteit en de keuze van vervoerswijze om daarmee CO₂ emissie te verminderen. Daarom zoeken we continu naar manieren om het (mobiliteit-/fiets) beleid effectiever te kunnen maken. Hierbij wordt

ingezet op meer fietsgebruik door fietspaden fietsvriendelijk en comfortabel aan te leggen en te onderhouden, maar ook door fietsroutes goed zichtbaar te maken via goede bewegwijzering en directe routes alleen beschikbaar te maken voor fietsers en voetgangers.

- **Stimuleer autodelen**
Soms staan auto's meer stil dan dat erin wordt gereden. Het delen van auto's vermindert het aantal voertuigen op de wegen en daarmee ook de verkeersbelasting en CO₂ uitstoot. Bij het verkennen van de behoefte onder bewoners met betrekking tot een deelauto, worden mogelijkheden tot het communiceren en faciliteren hierin (door bijvoorbeeld het beschikbaar stellen van parkeergelegenheid voor een deelauto) onderzocht.
- **Duurzame mobiliteit in de ontwerpfase van nieuwe woonwijken (en bedrijfsterreinen)**
Wanneer nieuwe wijken (of bedrijfsterreinen) worden ontwikkeld, worden deze waar mogelijk zo aangelegd dat bewoners gemakkelijker bij de fiets komen dan bij de auto. Verkend wordt in hoeverre maatregelen met betrekking tot duurzame mobiliteit genomen kunnen worden. Hierbij valt te denken aan deel auto's of elektrische auto's die via laadpalen van stroom worden voorzien door zonnepanelen van bewoners, oplaadpunten bij grote openbare parkeerplaatsen en het zo kort mogelijk houden van verplaatsingen door bestaande bebouwing indien mogelijk te verdichten.
- **Stimuleer schoon school- en taxivervoer**
De gemeente heeft de plicht om als aanbesteder bij het aangaan van overeenkomsten maatschappelijke waarde te creëren. Door in de aanbesteding van school- en taxivervoer het gebruik van voertuigen op alternatieve brandstoffen onderdeel te maken van de gunningscriteria, wordt er gekeken naar het duurzaamheidsniveau van de vervoerder. Het sluiten van een langere contractduur met een aanbieder die vervoert met schone voertuigen kan tevens een belangrijke bijdrage leveren aan het realiseren van de klimaatdoelen en een schonere luchtkwaliteit bij scholen. Hierbij is het wel van belang dat er aan het onderdeel

duurzaamheid voldoende gewicht wordt toegekend. Dit is nodig wil het effect kunnen hebben in de gunning om uiteindelijk te kunnen komen tot de optie die het minst belastend is voor het milieu.

- **Europese Mobiliteitsweek**

In de week van 16 tot 22 september wordt jaarlijks door de Europese Commissie tijdens de Europese Mobiliteitsweek de aandacht gevestigd op duurzame mobiliteit. Dit gebeurt door verschillende acties te organiseren die duurzame vormen van vervoer zoals fietsen en wandelen of bewust autogebruik zoals autodelen promoten. In 2018 zal het thema tijdens deze week 'multimodaliteit' ('mix & move') zijn. Door stil te staan bij de manier waarop we ons vervoeren en door het uitproberen van nieuwe mobiliteitsvormen, wordt bewustwording gecreëerd in duurzame mobiliteit en CO2-reductie. De gemeente haakt hierop aan en creëert draagvlak door in te zetten op communicatie hieromtrent. Via acties worden bewoners gestimuleerd, geïnformeerd en geattendeerd op mogelijkheden om een positieve bijdrage te kunnen leveren aan het klimaat.

- **Goed voorbeeld doet volgen – Duurzame mobiliteit voor personeel**

De gemeente geeft een goed voorbeeld door zowel medewerkers als bestuurders te stimuleren in gedragsverandering en andere alternatieven dan de auto in het vervoer naar het werk, zodat ieder zijn/haar steentje bijdraagt in kosten- en milieubesparing. Hier valt te denken aan het aanhaken op gedragscampagnes zoals bijvoorbeeld het Low Car Diet, de Europese mobiliteitsweek of Rij 2 op 5. Zo kunnen medewerkers tijdens de Low Car Diet een maand lang verschillende manieren van duurzaam reizen en flexibel werken ontdekken. Hierdoor krijgt de gemeente meer inzicht in het reisgedrag van haar medewerkers en in hoe ze een duwtje in de juiste richting kan geven in de overstap naar duurzaam vervoer. Aanhaken op de Europese mobiliteitsweek is een manier om duurzame mobiliteit te promoten door via verschillende organisaties opgezette acties kennis te delen en ervaring op te doen met verschillende manieren van vervoer. Door aan te sluiten bij het Nieuwe werken, wordt bekeken welke mogelijkheden er zijn om als gemeente medewerkers te stimuleren

in plaatsafhankelijk werken. Hiervoor worden de benodigde ondersteunende faciliteiten in kaart gebracht.

- **Inspirerend infrastructuur in productie van energie en bevordering van duurzame mobiliteit**

Er zijn steeds meer ontwikkelingen en inspirerende voorbeelden op het gebied van duurzame mobiliteit. Bekeken wordt in hoeverre gemeente Woensdrecht haar naam als fiets- en wielergemeente waar kan maken door pilots te verkennen zoals lichtgevend belijning of complete lichtgevend fietspaden die zelfvoorzienend zijn via overdag opgevangen zonlicht. Dit vergroot niet alleen de verkeersveiligheid maar brengt ook de fietsbeleving naar een hoger niveau door op deze manier mooie plekken op de Brabantse Wal uit te lichten. Denk hierbij aan mogelijkheden in wegen die energie opwekken, bijvoorbeeld door zonnepanelen in de geluidsschermen of vangrails langs de weg. Ook zijn er mogelijkheden om fietspaden te verwarmen en hiermee ijsvrij te houden door in plaats van asfalt, betonplaten te gebruiken die warmte van onderliggende leidingen vasthouden. De mogelijkheden hierin worden verkend door te bekijken hoe projecten elders zijn vormgegeven en hoe deze ervaringen gebruikt kunnen worden om zelf pilots hierin op te starten.

- **Plaatsing laadpalen**

Steeds meer inwoners van de gemeente beschikken over elektrische auto's en elektrisch rijden zal naar verwachting de komende tijd verder toenemen. Hoewel de groei van elektrische auto's niet altijd gelijk loopt aan de plaatsing van oplaadpunten, plaatst de gemeente naast de huidige oplaadpunten in de kernen verschillende laadpalen om elektrisch rijden voor alle inwoners in Woensdrecht bereikbaar te maken. Hierbij is een goede spreiding en centrale ligging van deze laadpunten van groot belang. Door te monitoren wat het gebruik is van deze palen, kunnen bij een hoge bezettingsgraad meer laadpunten worden gerealiseerd. De door de netbeheerder beschikbaar gestelde Elektrisch Vervoer Prognose (EV-Prognoseatlas) vormt hierbij een goed hulpmiddel in het verschaffen van inzicht in de (toekomstige) impact van duurzaam elektrisch vervoer.

Hoofdstuk 6 - Kwaliteit van Leven

6.1 Ambitie

Het verduurzamen van de gemeente heeft niet alleen milieu- en ruimtelijke aspecten. Het omvat ook het creëren van meerwaarde voor inwoners en het ontwikkelen van een sterke gemeenschap en leefbaarheid in alle kernen.

In 2035 ervaart iedere inwoner van Woensdrecht een hoge kwaliteit van leven. Dit betekent dat iedereen toegang heeft tot voorzieningen in basisbehoeften, de gezondheid van de mensen is gewaarborgd en mensen met een afstand tot de samenleving worden geholpen om aansluiting te vinden.

Het thema Kwaliteit van leven omvat veel uiteenlopende onderwerpen vanuit het sociaal domein waarin duurzame actiepunten nog verkend dienen te worden. Met betrekking tot dit thema ligt in dit uitvoeringsprogramma daarom nu vooral de nadruk op de doorontwikkeling van de huidige beleidskaders en instrumenten. Hiernaast zullen verdere mogelijkheden nog verkend worden zodat de gestelde doelstellingen ook op lange termijn houdbaar zijn.

6.2 Doelstellingen

Signaleren: *We helpen kwetsbare groepen en mensen met een afstand tot de samenleving. Zo vormt de gemeente een verbonden gemeenschap.*

Faciliteren: *We helpen inwoners, groepen en bedrijven te mobiliseren indien hiernaar gevraagd wordt. We helpen elkaar om ervoor te zorgen dat iedereen elkaar versterkt.*

Flexibiliteit: *We nemen obstakels in regelgeving en beleid weg bij duurzaamheidsinitiatieven en tonen begrip. We gaan uit van de oplossing in plaats van het handhaven van de regels.*

6.3 Instrumenten

Onderstaand worden enkele van de huidige instrumenten en ontwikkelingen kort toegelicht:

- **Participatiewet**
De gemeente neemt met de [Participatiewet](#) haar verantwoordelijkheid in het ondersteunen van mensen in het vinden van een baan. Uitgangspunt hierin is dat werk boven inkomen gaat.
- **Handhaving**
Door toezicht te houden en te handhaven op gebied van bijvoorbeeld zwerfafval en honden, wordt overlast hierin beperkt gehouden en een bijdrage geleverd aan de leefbaarheid in de gemeente.
- **Buurtpreventie**
Een gemeente met leefbare en veilige buurten wordt door samenwerking met bewoners, politie en de gemeente in stand gehouden. Via buurtpreventie wordt betrokkenheid en veiligheidsgevoel vergroot.
- **Dorpsplatforms**
Sinds 2003 kent de gemeente voor de diverse woonkernen buurtplatforms. In 2006 is de naam veranderd naar dorpsplatforms. De taak van een dorpsplatform bestond altijd uit het gevraagd en ongevraagd adviseren van het college van burgemeester en wethouders op de beleidsvelden verkeer & vervoer, veiligheid en openbare ruimte. In 2016 zijn de gemeente en de dorpsplatforms via een convenant een wederzijdse verbinding met elkaar aangegaan. De dorpsplatforms zijn nu zelfstandige stichtingen, die een grote rol spelen in de leefbaarheid en bij burgerinitiatieven in de diverse kernen. Zij hebben allen een zogenaamde 'leefbaarheidsagenda' opgesteld, waarin aangegeven staat wat de speerpunten zijn voor de komende jaren. De dorpsplatforms beschikken voor het uitvoeren of ondersteunen van initiatieven over een eigen budget.
- **De Huiskamer**
Vanuit de [Brede Welzijnsinstelling](#) (BWI) kunnen mensen in elke kern van de gemeente terecht in een 'Huiskamer' waar ruimte is voor allerlei activiteiten en ontmoetingen. Met dit project worden in samenwerking met verschillende partijen mensen die op de één of andere manier kwetsbaar zijn of zich alleen voelen, ondersteund.

- **GGD Jeugdmonitor**

Via vragen over de gezondheid, leefomgeving en het welzijn van kinderen in Woensdrecht, krijgt de gemeente in samenwerking met de [GGD](#) handvaten in het bepalen van wat nodig is voor een gezond en veilige leef- en speelmilieu voor kinderen.

Hoofdstuk 7 - Cluster Aviоланда-Vliegbasis

7.1 Cluster Aviolanda-Vliegbasis

Vliegbasis Woensdrecht en bedrijvenpark Aviolanda Woensdrecht zijn een onmiskenbaar onderdeel van de gemeente. Beide partijen hebben zich verbonden tot het opstellen van een 'groene agenda' of het vaststellen van hoge duurzaamheidsambities om daadwerkelijk duurzame veranderingen nu en in de toekomst te kunnen realiseren. Door hierin samen met deze stakeholders in op te trekken, kan een gezamenlijk benadering diverse kansen bieden. Om te voorkomen dat ieder voor zich opnieuw het wiel probeert uit te vinden, is dit proces juist het meest succesvol als actief verbinding wordt gezocht en de ontwikkeling integraal wordt vormgegeven.

Omdat in dit cluster verschillende disciplines samenkomen, wordt dit in het uitvoeringsprogramma als apart hoofdstuk opgenomen.

Koninklijke Luchtmacht Vliegbasis Woensdrecht

Vliegbasis Woensdrecht is 5050 ha groot en is de Main Support Base van de Koninklijke Luchtmacht. De twee onderdelen die gevestigd zijn op de vliegbasis zorgen voor opleidingen, meteorologische ondersteuning, logistiek en onderhoud voor de gehele luchtmacht en Defensie. Naast lesvliegtuigen van de luchtmacht, gebruiken de andere vliegbases en civiele medegebruikers de vliegbasis voor trainingen en onderhoud.

De vliegbasis ligt op de Brabantse Wal en grenst aan Natura 2000 gebieden. Er bevindt zich een grote verscheidenheid aan bossen en een gedeelte van de basis is gelegen in een grondwaterbeschermingsgebied waar veel verschillende broed- en trekvogels neerstrijken. Mede door deze ruimtelijke kenmerken is groei van de vliegveldactiviteiten zonder het milieu te belasten het streven.

Omdat de vliegbasis in de aanlevering van energie en water afhankelijk is van derden, kunnen verstoringen hierin grote gevolgen hebben voor de processen op de basis. Daarom is er de ambitie om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen flink te reduceren maar ook een groot deel van de benodigde energie op een zelfvoorzienende manier duurzaam op te wekken. Deze 'operationele zelfstandigheid' wil men vergroten door het beheersen van de energieconsumptie en de transitie naar andere vormen van (duurzame) energievoorzieningen.

Aviolanda Woensdrecht

Aviolanda Woensdrecht vormt de gebiedsontwikkeling rondom de vliegbasis en is een vestigingsomgeving voor nationale en internationale bedrijven op het gebied van militair en civiel vliegtuigonderhoud. Door nauwe samenwerking met de luchtmacht ontstaan er vele kansen voor werkgelegenheid en (duurzame) innovatie.

Omdat ook het businesspark zich in een natuurgebied bevindt, willen betrokken partijen zich inzetten voor het behoud en verbeteren van de balans tussen natuur, mensen en bedrijven. Met het ondertekenen van de duurzaamheidsverklaring 'Van ambities naar duurzame resultaten' in 2015 laten elf verschillende partijen (zijnde het Ministerie van Defensie, Provincie Noord-Brabant, Waterschap Brabantse Delta, Benegora, Fokker Elmo, Fokker Services, Prop Beplantingswerken, ROC West-Brabant, AM&TS, Business Park Aviolanda en gemeente Woensdrecht) zien dat zij ambities op het gebied van duurzame gebiedsontwikkeling vertalen naar concreet meetbare resultaten. Via een nulmeting zijn verbeterkansen in kaart zijn gebracht waar men zich de komende jaren voor gaat inspannen.

Gemeente Woensdrecht

In het verduurzamen van het cluster Vliegbasis/Aviolanda worden er door de gemeente verschillende rollen aangenomen. Afhankelijk van de situatie kan dit

een initiatief nemende, trekkende rol zijn, of juist een faciliterende rol. Gezien de door Defensie verschillende gestelde (veiligheids-)kaders waarbinnen de vliegbasis dient te opereren, kunnen er flinke obstakels en vertragingen ontstaan bij het realiseren van duurzame maatregelen. Met betrekking tot het realiseren van de 'operationele onafhankelijkheid' van de vliegbasis, zal de gemeente daarom waar mogelijk lobbyen bij Provincie en Rijk zodat grootschalige duurzame projecten gemakkelijker gezamenlijk kunnen worden opgepakt en gekoppeld kunnen worden aan het nabijgelegen bedrijventerrein de Kooi en de bewoners van de nabijgelegen kernen. Verbinding (op)zoeken met verschillende belanghebbende partijen en het samen met bewoners oppakken van initiatieven heeft hierbij de aandacht.

7.2 Actiepunten

Om, op zowel korte als lange termijn, de onderlinge verbindingen te kunnen leggen, worden vanuit het cluster Aviolanda-Vliegbasis in het uitvoeringsprogramma duurzaamheid de volgende actiepunten opgenomen:

- Faciliteren in het gezamenlijk uitvoeren van een QuickScan waarbij mogelijkheden in innovaties op het gebied van duurzame energiebronnen, zoals bijvoorbeeld geothermie, worden onderzocht. Hierbij zal er worden bekeken wat er in de gemeente Woensdrecht mogelijk is op het gebied van geothermie en of dit toereikend zal zijn om te kunnen voorzien in de warmtebehoefte.
- Streven naar het zoeken van verbinding om initiatieven, waar mogelijk, samen met bewoners op te pakken zodat gezamenlijke kansen hierin benut kunnen worden.
- Bij de herziening van de Duurzaamheidsverklaring (huidige versie 2015) zullen verantwoordelijke partijen door ondertekening laten zien zich actief in te gaan spannen in het behalen van en committeren aan de gestelde ambities.
- Het bij initiatieven informeren en verbinden van de bij het cluster Aviolanda/vliegbasis betrokken partijen, zodat er kan worden gezien of en hoe er kan worden bijgedragen. Op deze manier zullen gezamenlijke kansen benut kunnen worden.

Hoofdstuk 8 - Uitvoering

8.1 Aanpak

De gemeente geeft in dit uitvoeringsprogramma aan hoe zij voor de periode 2018-2022 de in de duurzaamheidsvisie beschreven ambities wil realiseren. In de uitvoering ervan dient duurzaamheid zodanig te worden verankerd dat de gehele organisatie hier verantwoordelijk voor is. Voor de uitvoering van dit programma zullen de bijbehorende werkzaamheden dan ook door de gehele gemeentelijke organisatie moeten worden uitgevoerd, terwijl de coördinator duurzaamheid het thema blijft agenderen en zoekt naar mogelijkheden duurzaamheid zoveel mogelijk terug te laten komen in (nog op te starten of reeds lopende) projecten en te koppelen aan andere beleidsterreinen.

8.2 Randvoorwaarden

De volgende randvoorwaarden zijn van toepassing op dit uitvoeringsprogramma.

- De benodigde capaciteitsinzet moet beschikbaar zijn en mag de planning niet beïnvloeden.
- De beschikbaarheid van werkbudget voor duurzaamheid.

8.3 Financiën

De uitvoering van sommige duurzame maatregelen worden reeds gedekt via reguliere budgetten vanuit andere beleidsterreinen. Voor het coördineren en faciliteren van het beleid, de actiepunten voortvloeiende vanuit het uitvoeringsprogramma 2018-2022, enerzijds en het opzetten en uitvoeren van nieuwe projecten of ondersteunen van initiatieven anderzijds, is er voor de komende jaren structureel een budget van €40.000 euro (jaarlijks) benodigd.

	2018	2019	2020	2021	2022
Werk- en initiatievenbudget	€10.000	€40.000	€40.000	€40.000	€40.000

Na het eerste jaar van het uitvoeringsprogramma zal er voor de daaropvolgende jaren per jaarschijf voor de begroting opnieuw een afweging worden gemaakt afhankelijk van nieuwe ontwikkelingen en in gang te zetten acties. Een inschatting hiervan wordt onder andere gemaakt op basis van het actiepunten overzicht in bijlage I.

8.4 Monitoring en evaluatie

Een belangrijk onderdeel van de genoemde actiepunten in dit uitvoeringsprogramma is tevens monitoring en evaluatie. Om zicht te kunnen houden op voortgang van de gestelde acties en het resultaat ervan goed in beeld te hebben is tussentijdse evaluatie nodig. Evaluatie zal zichtbaar maken wat er verder nodig is in de weg naar het behalen van de ambities en vormt een leermoment voor de gemeentelijke organisatie in het effectiever formuleren van het duurzaamheidsbeleid. Door jaarlijks de voortgang te monitoren wordt waar nodig aangepast en bijgesteld om het programma up to date te kunnen houden. In de praktijk zullen hiervoor indicatoren uit onder andere de [Gemeentelijke Duurzaamheidsindex](#) en de Klimaatmonitor gehanteerd worden. Hierbij moet er rekening mee worden gehouden dat een genomen maatregel soms het jaar erna pas in volle werking treedt en het resultaat ervan zichtbaar wordt. Het uitvoeringsprogramma is dan ook een organisch document, tussentijdse aanpassingen zijn nodig om aan te kunnen sluiten op nieuwe ontwikkelingen in duurzaamheid.

8.5 Communicatie

Naast financiële en monitorings- & evaluatie instrumenten, worden ook communicatieve instrumenten ingezet in het realiseren van de doelstellingen van het duurzaamheidsbeleid. Zoals dit in elk thema van het duurzaamheidsbeleid steeds weer terugkomt, is communicatie een essentieel onderdeel in het steeds zo goed mogelijk informeren, stimuleren en ondersteunen in bewustwording van inwoners en bedrijven. Het delen van de directe effecten van alle inspanningen kan bovendien ook stimulerend werken. Daarom is er oog voor het delen en communiceren van successen en ontwikkelingen in duurzaamheid ter inspiratie via de gemeentelijke website en sociale mediakanalen. Daarnaast is van belang dat ook de interne organisatie op de hoogte is van wat er op het gebied van duurzaamheid speelt.

Bronnen

Brabants Landschap (juni 2017). *Brabantse Bijen Walhalla, bij- en insectenvriendelijk maken van de open(bare) ruimte op de Brabantse Wal. Uitvoeringsprogramma Bijen Streekorganisatie Brabantse Wal.*

Duurzaamheidsverklaring Aviolanda (maart 2015). *'Van ambities naar duurzame resultaten'.*

Eerste Kamer (2018). *Overzicht van stemmingen in de Tweede Kamer.* Geraadpleegd op 6 april 2018 via https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20180130/stemmingsoverzicht_tweede_kamer_2

Gemeenteraad Woensdrecht (2015). *Motie bevorderen duurzaamheid*

Gemeente Woensdrecht (2015). *Toekomstvisie 2035*

Gemeente Woensdrecht (2016). *Fiets- en wielervedplan Woensdrecht 2017-2020*

Gemeente Woensdrecht (2016). *Gemeentelijk Verkeer en Vervoer plan 2016-2020*

Gemeente Woensdrecht (2017). *Duurzaamheidsvisie 2017 – 2035*

Gemeente Woensdrecht (2017). *Groenbeleidsplan*

Gemeentelijke Duurzaamheidsindex (n.d). *Dashboard.* Geraadpleegd via <https://gdi.databank.nl/gdidashboard>

Houthoff (n.d). *Duurzaamheid; kansen en grenzen in het recht.* Geraadpleegd via http://www.houthoff.com/uploads/tx_hhpublications/Duurzaamheid_kansen_en_grenzen_in_het_recht.pdf

Klimaatakkoord (n.d). *Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord* (10 juli 2018). Geraadpleegd via <https://www.klimaatakkoord.nl/documenten/publicaties/2018/07/10/hoofdlijnen-compleet>

Klimaatmonitor (n.d). *Dashboard CO2-Uitstoot.* Geraadpleegd via <https://klimaatmonitor.databank.nl/dashboard/CO2-Uitstoot/>

Koninklijke Luchtmacht (februari 2018). *'De duurzame toekomst van KMSL en LCW, een visie op duurzaamheid op de vliegbasis Woensdrecht'.*

Mees, H. (n.d). *Stad nog niet klaar voor klimaatextremen.* Geraadpleegd via http://www.stad-en-groen.nl/upload/artikelen/klimaatbestendig_maken_van_steden.pdf

Natuur & Milieu (2015). *Goed (Aan)Besteed? Benchmark duurzaam aanbesteden in WMO-, leerlingenvervoer- en eigen-wagenpark Nederlandse overheden eerste half jaar van 2015.* Geraadpleegd via <https://www.natuurenmilieu.nl/wp-content/uploads/2015/11/151126-rapport-Goed-Besteed-def.pdf>

NKL Kennisloket Gemeenten (n.d). *Rol van gemeente en ontwikkeling van beleid.* Geraadpleegd via <http://www.nklnederland.nl/kennisloket/artikel-categorie/hoef/>

Planbureau voor de leefomgeving (2016). *Natuurlijk kapitaal: naar waarde geschat.* Geraadpleegd op 12 maart 2018 via <https://www.duurzaamnieuws.nl/duurzaam-benutten-natuur-goed-economie/>

PIANOO Expertisecentrum Aanbesteden (n.d). *Beleidsdoelen bij inkoop.* Geraadpleegd via <https://www.pianoo.nl/inkoopproces/fase-1-voorbereiden-inkoopopdracht/beleidsdoelen-bij-inkoop>

Rijkswaterstaat (2017). *Handreiking klimaatbeleid en duurzame mobiliteit voor gemeenten, provincies en waterschappen.* Geraadpleegd via <https://www.rwsleefomgeving.nl/onderwerpen/mobiliteit/publicaties/handreiking/>

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2015). *Circulaire economie - Van wens naar uitvoering.* Geraadpleegd via <http://www.rli.nl/publicaties/2015/advies/circulaire-economie-van-wens-naar-uitvoering>

Regio West-Brabant (2014). *Convenant Duurzaam Bouwen West-Brabant.*

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (juni 2013). *Infoblad Trias Energetica en energieneutraal bouwen.* Geraadpleegd via <https://www.rvo.nl/file/infoblad-trias-energetica-en-energieneutraal-bouwen-juni-2013>

Rijksoverheid (n.d). *Interbestuurlijk programma: extra geld naar maatschappelijke opgaven.* Geraadpleegd op 27 maart 2018 via <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/02/14/interbestuurlijk-programma-extra-geld-naar-maatschappelijke-opgaven>

Rijkswaterstaat (2014). *Rapport Duurzaam aanbesteden leerlingenvervoer*. Geraadpleegd via <https://www.rwsleefomgeving.nl/onderwerpen/mobiliteit/publicaties/duurzaam-aanbesteden/>

Stad van de toekomst (oktober 2017), uitgave Pulse Media Group. *Het belang van stedelijk groen*, pagina 9.

Telos Brabants Centrum voor Duurzame Ontwikkeling (2017). *Nationale monitor duurzame gemeenten 2017 Duurzaamheidstrends over de periode 2014-2017 voor de 388 Nederlandse gemeenten en de relatie met de VN Sustainable Development Goals*. Geraadpleegd via <http://www.telos.nl/Publicaties/PublicatiesRapporten/default.aspx#folder=894859>

Begrippenlijst

Afkoppeling - Het scheiden van regenwater en het rioolstelsel wordt afkoppeling genoemd. Regenwater stroomt op veel plaatsen direct het riool in. Dit water kan beter direct in de grond lopen zodat het riool bij hevig regenval niet wordt overbelast en er verdroging wordt tegengegaan.

ASW - Het ASW is een uitgave van het CROW (het nationale kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte) met aanbevelingen voor verkeersvoorzieningen binnen de bebouwde kom. Dit instrument is een goed hulpmiddel bij reconstructies en nieuwe ontwikkelingen op het gebied van duurzame mobiliteit.

BENG - Bijna Energieneutraal Gebouw. Dit is een indicator voor de energiezuinigheid van een gebouw en wordt uitgedrukt met de drie volgende eisen in: de maximale energiebehoefte, het maximaal primair fossiel energiegebruik en het minimale aandeel hernieuwbare energie.

Bouwbesluit - Het Bouwbesluit is een verzameling van verschillende voorschriften met betrekking tot het bouwen, gebruiken en slopen van bouwwerken. Het omvat voorschriften voor veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu waar alle bouwwerken aan dienen te voldoen.

Brede Welzijnsinstelling Woensdrecht - Aanbieder van welzijnsdiensten binnen gemeente Woensdrecht.

BVO - Bruto vloeroppervlak, een term die gebruikt wordt bij bv. een gebouwanalyse, een investeringsraming of het plannen van de energiebehoefte van gebouwen.

CO2 footprint - Met een CO2 footprint wordt duidelijk gemaakt hoeveel CO2 een organisatie direct of indirect uitstoot. Dit is een handig hulpmiddel waarmee mogelijkheden in energiebesparing en vermindering van CO2 uitstoot zichtbaar worden.

CO2-neutraal - Er is geen sprake van CO2-uitstoot of geproduceerde broeikasgassen worden elders gecompenseerd.

Convenant Duurzaam Bouwen West-Brabant - In dit, door 16 gemeenten getekende, convenant zijn gezamenlijke afspraken gemaakt omtrent duurzaam bouwen, waaronder ook met betrekking tot duurzame materialen en energiebesparing.

CROW - Het nationale kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte.

Energieagenda - De Energieagenda geeft aan hoe Nederland in 2050 nog nauwelijks broeikasgassen (CO2) uitstoot. Het doel is om in 2050 80-95% minder CO2 uit te stoten.

Energieakkoord - Het Energieakkoord (voor duurzame groei) is een overeenkomst tussen de overheid en ruim veertig organisaties over energiebesparing, duurzame energie en klimaatmaatregelen. Het doel van de afspraken is het verkrijgen van een betaalbare en schone energievoorziening.

Energieneutraal - Wanneer het energieverbruik evenredig is aan de hoeveelheid opgewekte energie

Energietransitie - De omschakeling van (en het gehele proces rondom) fossiele brandstoffen naar volledig duurzame energiebronnen.

EPC - Energieprestatiecoëfficiënt, met een berekening aan de hand van verschillende onderdelen kan aan de hand van deze indicator de energiezuinigheid van een gebouw worden weergegeven. Hoe lager het getal, hoe energiezuiniger het gebruik.

Gaswet - Omvat regels op het gebied van transport en levering van gas. Vanuit deze wet is de gasaansluitplicht geregeld. Deze zal naar verwachting binnenkort te komen vervallen om de energietransitie te kunnen versnellen.

Gemeentelijke Duurzaamheidsindex (GDI) - Middels verschillende indicatoren op verschillende onderwerpen wordt in de vorm van een duurzaamheidsindex zichtbaar hoe duurzaam een gemeente is.

GGD - de Gemeentelijke Gezondheidsdienst, geeft uitvoering aan de taak van de gemeente om de gezondheidszorg te bevorderen en daarmee ook gezondheidsopvoeding

GPR - De afkorting staat voor 'Gemeentelijke Praktijk Richtlijn' en is ontwikkeld door gemeenten en andere professionele partijen in de bouwwereld. Het is een praktische beoordelingssystematiek voor de duurzaamheid van een gebouw, die leidt tot een score van 1 tot en met 10 (het hoogste en beste niveau).

Hemelwater - Een andere benaming voor regen- en smeltwater

Infiltratie - Het laten wegzakken van water in de bodem.

Klimaatadaptatie - Het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan het actuele of verwachte klimaat en de effecten daarvan, om de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering te beperken en de kansen die de klimaatverandering biedt te benutten.

Klimaatakkoord van Parijs - Dit, in 2015 ondertekende, internationaal verdrag heeft het doel de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen om de opwarming van de aarde tegen te gaan. Vanuit dit klimaatakkoord is, om de temperatuurstijging te beperken tot ruim onder de 2 graden, het emissiedoel van 49 procent reductie (vermindering) in 2030 opgesteld.

Klimaatdoelen - Vanuit het Klimaatakkoord van Parijs (zie definitie) zijn er afspraken gemaakt in de vorm van klimaatdoelen. Concreet is er afgesproken dat de opwarming van de aarde ruim beneden de 2 graden moet blijven. Het streven is om uit te komen op zo'n anderhalve graad. Elk land neemt hiermee de verplichting op maatregelen te nemen in het behalen van deze klimaatdoelen.

Klimaatmonitor - Een website van de Rijksoverheid waarin veel gemonitorde gegevens worden gepresenteerd op bijvoorbeeld het gebied van energieverbruik,

CO2 uitstoot en hernieuwbare energie. Deze gegevens kunnen vaak ook uitgesplitst worden op gemeentelijk-, wijk- en buurniveau en kunnen handvaten bieden in het opstellen, monitoren en evalueren van lokaal klimaat en energiebeleid.

Lokale energie coöperaties - De aansturing van de energieambassadeurs vindt plaats door de samenwerkende lokale energiecoöperaties in de regio. Er zijn meer dan 40 energieambassadeurs aan de slag in de regio. Zij komen bij de mensen thuis en dragen bij aan het creëren van (duurzame) bewustwording door via 'keukentafelgesprekken handvaten in energiebesparing te bieden. Met behulp van een vragenlijst wordt besproken welk doel de woningeigenaar voor ogen heeft en wat men precies wil in energiebesparing. Op deze manier kan er 'op maat' advies worden gegeven en wordt er van het gesprek een samenvattend 'energierapport' opgesteld. Daarnaast zijn de energie coöperaties actief aan de slag bij andere doelgroepen zoals huurders (via woningcorporaties), sportverenigingen, wijkverenigingen, duurzaamheidswinkels en buurkracht.

Milieubarometer - Instrument voor het monitoren van het verbruik en de uitstoot van een organisatie. De milieuprestatie en CO2 footprint wordt in kaart gebracht waardoor zichtbaar wordt waar de prioriteiten liggen voor het boeken van milieuwinst.

MKB - Midden- en kleinbedrijf. De bedrijfssector die in het algemeen uit ondernemingen tot 250 werknemers bestaat.

MPG - De Milieuprestatie Gebouwen (MPG) geeft aan de hand van een berekening aan wat de milieubelasting is van de materialen die in een gebouw worden toegepast en is een belangrijke maatstaf voor de duurzaamheid van een gebouw. Hoe lager de MPG, hoe duurzamer het materiaalgebruik. De MPG is bij elke aanvraag voor een omgevingsvergunning verplicht. Per 1 januari 2018 geldt voor de MPG een maximum schaduwprijs (zie definitie) van 1,00 euro per m2 BVO (zie definitie) per jaar.

Natuurpodium - Het Natuurpodium Brabantse Wal is een bezoekerscentrum voor natuur- en duurzaamheidseducatie. Het Natuurpodium biedt een podium, waarop

kennis, beelden, ideeën en meningen over de Brabantse Wal worden gedeeld, en waarop de dialoog over de toekomst van de Brabantse Wal plaatsvindt.

Nul op de meter - Een duurzaam concept waarbij een woning over het hele verbruiksjaar gezien evenveel (of meer) energie lokaal op een duurzame manier opwekt als dat het nodig heeft voor het huis en het huishouden. Dit is mogelijk door onder meer gevelaanpak, slimme installaties en eigen energieopwekking.

Omgevingsvisie - Een samenhangende visie op lange termijn waarin strategische keuzes zijn opgenomen voor de fysieke leefomgeving. Dit omvat onder meer de beleidsterreinen cultureel erfgoed, energie-infrastructuur, landbouw, landschap, ruimtelijke ordening, gezondheid, milieu, natuur en water.

OMWB - Omgevingsdienst West-Brabant, voert voor de gemeente de VHT-taken, namelijk vergunningverlening, toezicht en handhaving, uit.

Participatiewet - Wet met als doel zoveel mogelijk mensen met arbeidsvermogen naar werk toe te leiden, bij voorkeur naar betaald werk, en bijstand te verlenen aan mensen die niet (meer) in staat zijn om zelf volledig in hun levensonderhoud te voorzien.

Passief - Een passief huis heeft op jaarbasis minder dan 15kWh/m² nodig aan verwarming waardoor de energiebehoefte ongeveer vier keer lager ligt dan een gemiddelde woning. Warmte verlies wordt tot een minimum beperkt door optimale isolatie, grote luchtdichtheid en warmteterugwinning via het ventilatiesysteem. Er wordt verder optimaal gebruik gemaakt van warmtewinsten uit de bodem en via de zon.

PIANOo - (Professioneel en Innovatief Aanbesteden Netwerk voor Overheidsopdrachtgevers) Expertisecentrum Aanbesteden van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat, biedt informatie, advies, instrumenten en praktische tips aan iedereen die zich in de publieke sector bezighoudt met het inkopen en aanbesteden van werken, leveringen en diensten

Regionaal Energieloket - Het Regionaal Energieloket is een unieke samenwerking tussen gemeenten, lokale organisaties en het bedrijfsleven om te ondersteunen

en te stimuleren in het verduurzamen van de woning. Op dit digitaal loket kunnen bewoners terecht voor informatie over energiebesparende maatregelen, zoals isolatie, HR++ glas, zonnepanelen, zonneboilers en warmtepompen. Naast informatie over subsidies en financieringsmogelijkheden, worden via het invullen van een online huisscan de beste energiebesparende maatregelen specifiek voor de woning zichtbaar en kan er een afspraak worden gemaakt voor advies van een energieambassadeur aan huis.

Regionale Energiestrategie - In de Regionale Energiestrategie staat de energieopgave van een regio centraal, met daarbij het potentieel voor duurzame opwekking en besparingen en de concrete plannen om de vraag en het aanbod bij elkaar te brengen. De energiestrategie omvat tevens een overzicht van wat al loopt en versneld kan worden, concrete resultaten en uitvoeringsplannen voor de korte termijn en de richting en plannen hierin.

Regio West Brabant - Collegesamenwerking van 19 gemeenten. De 18 gemeenten in West-Brabant en het Zeeuwse Tholen hebben de gezamenlijke ambitie om de regio te versterken en te stimuleren op het gebied van economie, arbeidsmarkt, mobiliteit en ruimte.

Sanering - Het verouderde door nieuwe vervangen, opknappen (van bijvoorbeeld een asbest dak).

Saver - Saver is het regionaal afvalverzamelings- en reinigingsbedrijf die verschillende diensten uitvoert voor de vier aandeelhoudende gemeenten Bergen op Zoom, Halderberge, Roosendaal en Woensdrecht.

Schaduwprijs - Waarde gebruikt in een economische analyse als de marktprijs op de een of andere manier geen goede maatstaf voor de economische waarde is.

SER-Energieakkoord - Zie omschrijving Energieakkoord

Streekorganisatie de Brabantse Wal - Een samenwerkingsverband tussen een groot aantal overheden, maatschappelijke organisaties, waaronder Stichting De Brabantse Wal, en ondernemers. Zij werken samen aan het versterken van de

kernkwaliteiten van provinciaal landschap de Brabantse Wal en het stimuleren van de sociaaleconomische ontwikkeling.

Stresstest - Een verkennende kwetsbaarheidsscan die een eerste indruk geeft van de problemen die kunnen optreden door hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen in de regio. Deze eerste stap is vooral bedoeld voor bewustwording en agendering van het onderwerp klimaatadaptatie (zie definitie).

Tiny houses - Tiny Houses zijn primaire, volwaardige woningen op kleine schaal. Ze worden bewust gebouwd en bewoond vanuit de behoefte een meer eenvoudig leven te leiden, minder gericht op consumeren en met een kleinere ecologische voetafdruk. Bij het ontwerp en de bouw van de kleine woningen wordt slim gebruik gemaakt van ruimte en innovatieve technologieën. Een Tiny House is max. 50 m², idealiter (deels) zelfvoorzienend, van goede kwaliteit en (vaak) esthetisch gebouwd, functionerend als fulltime bewoonde woning.

Trias Energetica - De Trias Energetica is de meest toegepaste strategie om energiebesparende maatregelen te nemen, zodat ze op een efficiënte manier samenwerken. Efficiënt in de zin van: zo duurzaam mogelijk, dus zo energiezuinig mogelijk en met zoveel mogelijk gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen. Maar ook in de zin van kosteneffectiviteit: er wordt meer energie bespaard per bestede euro. In de eenvoudigste vorm ziet de Trias Energetica er zo uit:

- Stap 1. Beperk de energievraag
- Stap 2. Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen
- Stap 3. Gebruik eindige (fossiele) energiebronnen efficiënt

Trias Mobilica - Een handige structuur in het kunnen maken van duurzame keuzes in mobiliteit. De drie V's van de Trias Mobilica gaan uit van:

- Verminderen; dit kan door aanpassingen in de ruimtelijke ordening, maar ook door het stimuleren van bijvoorbeeld het nieuwe werken en slimme logistiek.
- Veranderen; mobiliteit is niet altijd te voorkomen, maar de transportmodus (het soort vervoermiddel) kan vaak wel worden veranderd. Bijvoorbeeld door het gebruik van openbaar vervoer, fietsen of deelauto's.
- Verduurzamen; mobiliteit kan verduurzaamd worden, bijvoorbeeld door andere voertuigen te gebruiken. Bijvoorbeeld door het duurzaam inkopen van mobiliteit (zuiniger voertuigen, voertuigen op andere brandstoffen), of het organiseren van aanschafsubsidies en fiscale stimuleringsregelingen.

Waterbergend vermogen - Houdt in dat de bodem water kan vasthouden en opslaan.

Wet Milieubeheer - Deze wet legt in grote lijnen vast welke wettelijke instrumenten er zijn om het milieu te beschermen en welke uitgangspunten daarvoor gelden. Zo is het op grond van deze wet voor bedrijven verplicht om alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van 5 jaar of minder uit te voeren.